

Euroregion Glacensis –

země pozoruhodné přírody a historie

PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014—2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt „Propagace spolupráce v Euroregionu Glacensis“ je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj

Euroregion Glacensis –
země pozoruhodné přírody a historie

PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014—2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt „Propagace spolupráce v Euroregionu Glacensis“ je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj

EUROREGION
GLACENSIS

Obsah:

1. Několik slov úvodem 4

2. Popis polské části Euroregionu Glacensis 6

2.1 Kraj přírodního bohatství 6

2.2 Slezské dědictví – historie dávných generací 11

✓ Region mnoha kultur 11

✓ Památky minulosti 13

✓ Sakrální památky, včetně UNESCO 13

✓ Architektura středověkých měst 15

✓ Hrady, zámky a zámečky 17

✓ Novověká opevnění 17

✓ Průmyslové dědictví 19

✓ Lázeňská architektura 22

✓ Známé osobnosti 24

2.3 Panorama současnosti 24

✓ Kultura 24

✓ Rekreace a turistika 27

✓ Kulturní turismus 28

✓ Aktivní a zážitková turistika 31

✓ Lázeňská, zdravotní turistika a spa&wellness 34

✓ Průmysl a ekonomika 35

2.4 Rozvoj díky spolupráci 36

✓ Euroregion Glacensis na polské straně 36

✓ Projekty spolupráce obcí Euroregionu Glacensis 37

3. Popis české části Euroregionu Glacensis 40

3.1 Krásy přírody 40

3.2 Historie 46

✓ Nejstarší historie 46

✓ Postupné osídlování regionu 47

✓ Od husitských válek k Bílé hoře 47

✓ Rozmach výroby v 18. a 19. století 48

✓ 20. století 48

✓ Výstavba opevnění a události konce války 48

3.3 Svědkové minulosti 49

✓ Podkrkonoší 49

✓ Náchodsko a Broumovsko 51

✓ Broumovsko 53

✓ Rychnovsko a Orlické hory 54

✓ Královéhradecko 59

✓ Pardubicko a Chrudimsko 61

✓ Svitavsko 63

✓ Orlickoústecko 65

✓ Šumpersko a Jesenicko 69

3.4 Technické památky 73

3.5 Zajímavá muzea 78

1. Několik slov úvodem...

Vážené dámy, vážení pánové, milí čtenáři,
dostává se vám do rukou publikace, ve které se vám autoři pokusili přiblížit krásy a zajímavosti Euroregionu Glacensis. Některý z čtenářů si může položit otázku: „Co je to vůbec euroregion?"
Můžeme odpovědět například textem z encyklopedie:

> „Pojem **euroregion**, **evropský region**, (v jiných jazycích nazývaný též *Euregio*, *EuRegion* nebo *Eurorregión* apod.), označuje regionální formy spolupráce evropských zemí. Euroregiony začínaly v oblasti hospodářské, dnes ale mají také za cíl sbližovat země Evropy ve společenském a kulturním životě. Euroregiony nemají jednotnou „oficiální" (úřední) nebo „centrální" (státní, mezistátní) definici, toto označení používají jak společenství a spolky ve vyspělých regionech Evropy, tak programy na rozvoj jejích méně vyvinutých oblastí. A sice v nejrůznějších formách: veřejnoprávní (státy, země, okresy, okrsky, obce), soukromé, občanskoprávní nebo smíšené právní formy veřejných a soukromých organizací, *public-private partenship (PPP)*, či dokonce bez právně formální formy.

Rada Evropy upravuje pojem Euroregionu v tzv. Madridské dohodě z roku 1980, rámcové dohodě o spolupráci regionů Evropy přes hranice jednotlivých zemí. Ale ani v rámci Rady Evropy není tato dohoda právně závazná."

A co je tedy „Euroregion Glacensis"? Nalezneme jej takřka v samém srdci Evropy, v České republice v příhraničních částech Královéhradeckého, Pardubického a Olomouckého kraje a v Polsku na teritoriu Dolnoslezského vojvodství.

Na úvodní otázku nám odpověděl sekretář české části euroregionu:

> *„Euroregion Glacensis je největším česko-polským euroregionem s nejdelší společnou hranicí, která měří 365 km. Euroregion byl založen podpisem smlouvy o vytvoření česko-polského Euroregionu Glacensis 5. 12. 1996 v Hradci Králové. Sídlo sdružení je v Rychnově nad Kněžnou, kde také působí sekretariát české části euroregionu. Sídlem polského sdružení a tím i sekretariátu polské části Euroregionu Glacensis je Kłodzko.*
>
> *Euroregion Glacensis je nadnárodní dobrovolné zájmové sdružení měst a obcí a dalších právnických osob působící na území okresů Náchod, Rychnov nad Kněžnou, Hradec Králové, Trutnov, Jičín, Chrudim, Svitavy, Ústí nad Orlicí, Pardubice a Šumperk na české straně a powiaty*

kłodzki, ząbkowicki, wałbrzyski, strzeliński, świdnicki, dzierżoniowski a město Wałbrzych na polské straně. Jeho hlavním úkolem je podpora česko-polské přeshraniční spolupráce a rozvoje příhraničních území, která jsou spjata úzkými geografickými a historicko-politickými vazbami. Hlavním cílem sdružení je rozvoj spolupráce obou částí euroregionu na základě Evropské charty přeshraničních regionů v oblastech hospodářského, sociálního a kulturního rozvoje dotčeného území. Trvalým úkolem euroregionu zůstává překonávání předsudků a bariér vytvořených v minulých obdobích a napomáhání integrace obou národů. Euroregion dnes aktivuje a koordinuje záměry strategického charakteru. Jednou z oblastí je cestovní ruch. Hlavním euroregionálním tématem se staly rozhledny, které výrazně oživují turistiku v pohraničí. Vzájemné soužití obou národů euroregion dlouhodobě podporuje prostřednictvím dotační podpory Fond mikroprojektů jakožto nástroje pro podporu spolupráce místních komunit. Euroregion se tak stal základní platformou pro setkávání hlavních aktérů přeshraniční spolupráce v samosprávě a neziskovém sektoru.“

Na území euroregionu po obou stranách státní hranice naleznete spoustu přírodních krás, včetně velkoplošně chráněných území. Milovníky historie zcela jistě překvapí množství historických památek, a to jak církevního, tak i světského charakteru, včetně památek připomínajících válečné střety minulých věků. V průběhu času byl celý kraj od starověku až po dobu nedávno minulou poznamenáván historickými událostmi nejenom vnitrostátního, ale často, a to především, i celoevropského významu. Geografický charakter území, to znamená pohraniční hory, přechodová sedla, průsmyky a říční údolí, tedy celé toto územní členění je jakoby stvořeno pro přechody vojsk ze severu na jih a naopak, což současně vedlo k budování řady obranných objektů na jedné i druhé straně hranice. Všechny válečné události, přesuny vojsk, každý dějinný zvrat, mnohdy i jediný okamžik dokázal ovlivnit život obyvatel i vývoj měst a obcí na mnoho let.

Rádi bychom vás pozvali na cestu časem a prostorem do polské části Euroregionu Glacensis – jednoho z pěti euroregionů v česko-polském příhraničí. Přiblížíme historii geografických, historických zemí, které tuto oblast tvoří, a také její administrativní, turistickou, ekonomickou a kulturní současnost. Dále si řekneme, jak přeshraniční spolupráce obcí a okresů v Euroregionu Glacensis ovlivňuje jeho rozvoj.

2. Popis polské části Euroregionu Glacensis

2.1 Kraj přírodního bohatství

Území euroregionu leží v jihovýchodní části Dolnoslezského vojvodství, zejména v horách a podhůří Krkonošsko-jesenické subprovincie. Jedná se o oblast atraktivní z hlediska přírody, zeměpisné polohy, cestovního ruchu a také kultury. Severní, nepříliš velké části tohoto území leží na území Sudetské brázdy, západní pak na území Krkonošsko-jesenického podhůří, které je kopcovité a mírně zvlněné. V převažující části je krajina horská a podhorská, a tvoří ji Rychlebské hory a Bělské vrchy, masiv Sněžníku, Bystřické a Orlické hory s Podorlickem, Stolové hory, Bardské hory, Soví hory, Kamenné hory a Valbřišské hory, a také rozsáhlé horské kotliny: sníženina Nowé Rudy (Obniżenie Nowej Rudy), sníženina Stěnavy (Obniżenie Ścinawki), brázda Horní Nisy (Rów Górnej Nysy) a Kladská kotlina. Oblast Krkonošsko-jesenického podhůří na území Euroregionu Glacensis tvoří: část Paczkowského podhůří (Przedgórze Paczkowskie) a Otmuchowská sníženina (Obniżenie Otmuchowskie), pahorkatina Wzgórza Niemczańsko-Strzelińskie, masiv Ślęży, Svídnická planina (Równina Świdnic-

Rezervace vodopádu Wilczky, Międzygórze, fot. Jarosław Sobański

ka), Podsudetská sníženina (Obniženie Podsudeckie) a také část pahorkatiny Wzgórza Strzegomskie.

K nejatraktivnějším z hlediska krajiny a přírody, a tím i cestovního ruchu, patří horské oblasti. Vedou tudy četné turistické trasy, včetně přeshraničních a mezinárodních. Hory tvoří přirozenou hranici nejen mezi Polskem a Českou republikou a mezi jednotlivými obcemi a okresy, ale také oddělují region Kladska od zbytku Dolnoslezského vojvodství. Většina z nich vede touto, převážně hornatou, krajinou. Zde se také nachází Králický Sněžník (pol. Śnieżnik) – nejvyšší vrchol polské části euroregionu a také nejvyšší hora v této části polské Krkonošsko-jesenické subprovincie (1425 m n. m.). Větší část Euroregionu Glacencis leží ve Středosudetské oblasti, nejnižší a nejrůznorodější části těchto hor. Nachází se zde Soví hory – nejstarší v Polsku a Stolové hory – jediné deskové hory v republice.

Masiv Králického Sněžníku, fot. Grzegorz Szczygieł

Mnohá horská pásma jsou členěna říčními údolími, kotlinami, sedly a vodopády. V pohoří Králického Sněžníku na vrcholu Klepý se sbíhají rozvodí tří moří: Baltského (povodí Odry), Severního (povodí Labe) a Černého (povodí Dunaje). Orlice, která teče podél polsko-české hranice, je přítokem Labe nacházejícím se na území Euroregionu Glacensis. Kladská Nisa a její přítoky Ścinawka (Stěnava), Biała Lądecka, Bystrzyca Dusznicka a Lomnicka vtékají do Odry. Vodních nádrží není mnoho a jsou uměle vytvořeny na Kladské Nise – Kamieniec a Topola, jezero Lubachowskie/Bystrzyckie a Dobromierz u Svídnice, Bielawskie u Bielawy a přehrady v Radkowě a Morawce u obce Stronie Śląskie. Mají však turistický význam, a proto stojí za zmínku. Výjimečně malebný je průlom Kladské Nisy v Bardských horách a vodopád na Wilczce v obci Międzygórze.

Území Euroregionu Glacensis je ve své horské a podhorské části bohaté na minerální prameny. Nachází se v regionu Kladska a také v okolí Valbřichu, ve Valbřišských horách a na pomezí Valbřišských a Sovích hor. Vznikly zde proslulé slezské lázně: Szczawno-Zdrój, Jedlina-Zdrój, Kudowa-Zdrój, Duszniki-Zdrój, Polanica-Zdrój, Długopole-Zdrój a Lądek-Zdrój. V Krkonošsko-jesenickém podhůří jsou pak jen jedny lázně, a to Przerzeczyn-Zdrój. Nejznámější minerální vodou je Staropolanka.

Region je také bohatý na řadu přírodních zdrojů. V okolí Nowé Rudy a Valbřichu se vyskytuje černé uhlí, ve Złotém Stoku pak arsen a u Kletna uran. S ohledem na geologickou stavbu zde byly těženy mnohé nerosty, včetně zlata, stříbra, ametystů a chryzoprasů, kdežto žuly, mramory, melafyry, porfyry a čedič zdobí řadu interiérů. Pokračuje intenzivní těžba žuly a stavebního kameniva u Strzelinu a Střihomi (Strzegom).

Podnebí je zde horské, chladné a vlhké – zejména v zimě, kdy převládá sněhová pokrývka. Největší množství sněhu je v oblasti Králického Sněžníku (na polské straně skiareál Czarna Góra) a v Orlických a Bystřických horách (Zieleniec). Vytváří to dobré podmínky pro zimní sporty. Podnebí v podhůří a v nížinách je teplé, mírné a vlhké. Horské půdy jsou chudé a neúrodné, kdežto v podhůří a v nížinných oblastech jsou velmi dobré až vynikající. Přispívají tak k rozvoji zemědělství, a proto je severovýchodní část euroregionu úrodným zemědělským regionem. Hory jsou porostlé lesy, zejména smrkovými. Kdysi se zde vyskytovaly bukové a jedlovo-bukové lesy, které byly ve středověku postupně vykáceny pro potřeby skláren, zpracování železných rud a zlata. V Bardských a Sovích horách se dochovaly reliktové bukové a dubové lesy. Smíšené lesy a obdělávané půdy

Jezero Bielawskie

Rozhledna na hoře Gromnik

Bardský průlom

Rašeliniště pod Zieleńcem, fot. Sz. Korzuch, Duszniki-Zdrój

můžete vidět v kotlinách a říčních údolích. Turistickou a přírodní zajímavostí jsou rašeliniště, které se vyskytují v oblasti Králického Sněžníku, v Bystřických a Orlických horách a také ve Stolových horách.

V dávné minulosti ve zdejších lesích žili losi, medvědi, vlci, rysi a kočky divoké. Člověk svou činností svět zvířat změnil, po delší nepřítomnosti se však vrátili vlci. Fauna tohoto území je přesto bohatá a různorodá. Velkou atraktivitou Bardských a Sovích hor je muflon. V dávných lomech a štolách žijí netopýři. Můžete je potkat i v Medvědí jeskyni v oblasti Králického Sněžníku a v Radochovské jeskyni v Rychlebských horách (pol. Góry Złote).

Významná zeměpisná a přírodní atraktivita vedla k vyhlášení řady území chráněnými oblastmi. Nejvýznamnější je Národní park Stolových hor. Jeho nejvyšší plochý vrchol Velká Hejšovina (919 m n. m.) je společně s Bludnými skalami nejvýznamnější turistickou zajímavostí parku. V ochranném pásmu parku se nacházejí proslulá lázeňská střediska. K dalším cenným přírodním oblastem patří chráněné krajinné oblasti: Ślężańská CHKO, Śnieżnická CHKO, CHKO Sovích hor, CHKO Valbřišských Sudet a CHKO Książańská. Nutno uvést i další chráněné oblasti: Bardské a Rychlebské hory (Góry Bardzkie i Złote), Orlické a Bystřické hory a pahorkatinu Wzgórza Niemczańsko-Strzelińskie. Ke zvlášť významným rezervacím patří: Śnieżnik Kłodzki, Medvědí jeskyně (Jaskinia Niedźwiedzia), prales Puszcza Śnieżnej Białki, rašeliniště pod Zieleńcem, Velká Hejšovina (Szczeliniec Wielki), Bludné skály (Błędne Skały) a rašeliniště Wielkie Tor-

fowisko Batorowskie v kladském regionu, hora Cisowa, Cisy v Bardských horách, bukový les Muszkowicki Las Bukowy a skalní útvary Skałki Stoleckie na pahorkatině Wzgórza Niemczańsko-Strzelińskie, hora Choina ve Valbřišských horách, hora Radunia a hora Ślęża v masívu Ślęży, Daisino jezírko (Jeziorko Daisy) a průlomy pod hradem Książ u Valbřichu na Valbřišské hornatině (Pogórze Wałbrzyskie). Hodnotné přírodní oblasti jsou lákadlem pro přírodovědce a turisty, a pro obyvatele jsou místem odpočinku.

2.2 Slezské dědictví – historie dávných generací

Region mnoha kultur

Území Euroregionu Glacensis leží téměř celé – s výjimkou Kladska – na území historického Dolního Slezska. Tento region má mimořádně pohnutou, pestrou, a tím i fascinující historii. Říká se, že je to kraj mnoha kultur. Prolínaly se zde polské, české, rakouské a německé vlivy. Samotné Slezsko, jehož název je dle jedné z hypotéz odvozen od hory Ślęża, bylo osídleno již v pradávných dobách. Právě tudy, územím Euroregionu Glacencis (přes sedlo Przełęcz Kłodzka), vedla slavná Jantarová stezka. V 7. století n. l. sem přišli Slované, jejichž jeden kmen – Ślężanie – se osídlil pod horou Ślęża. Dvě století později patřilo toto území k Velkomoravské říši a koncem 10. století se stalo součástí státu Měška I. Několik dalších století bylo Slezsko předmětem česko-polských sporů. Ukončil je Boleslav Křivoústý, který roku 1137 uzavřel v městě Kladsko mír s českým knížetem Soběslavem I. Slezsko tak přešlo do rukou polského knížete. Výjimku tvořilo Kladsko jako region, které společně s Opavskem a Krnovskem přešlo pod vládu českou.

Po Křivoústově smrti tuto část obdržel jeho syn, Vladislav II. Vyhnanec. Jeho potomci rozdělili Slezsko na menší knížectví – feudální státy. Na území současného Euroregionu Glacensis existovala slezská knížectví: vratislavské, javorsko-svídnické, svídnické a minsterberské. K největšímu rozkvětu Slezska v této době došlo za vlády dynastie Slezských Jindřichů, jejímž zakladatelem byl roku 1201 Jindřich I. Bradatý. Koncem 13. století se Kladsko krátce vrátilo pod vládu Piastovců. Slezská knížata prováděla intenzivní osídlování na do této doby málo obydlených podhorských a horských územích, zakládali města a vesnice. Tehdy vznikla nejstarší města euroregionu: Świebodzice, Strzegom (Střihom), Kłodzko (Kladsko), Wiązów, Przyłęk, Ziębice, Dzierżoniów, Niemcza, Ząbkowice Śląskie a Bardo.

Boleslav I. Vysoký, otec Jindřicha I. Bradatého, přivedl do Slezska cisterciáky. Po Lubiąži začala vznikat další cisterciácká opatství: Henryków (1222) a Kamieniec Ząbkowicki (1246). V roce 1268 byla v tom prvním sepsána kronika obsahující první větu v polském jazyce. Cisterciáci přispěli k hospodářskému rozvoji a růstu počtu obyvatel území.

Slezská knížectví byla stále menší a ztrácela na významu. Byla pod stále větším vlivem sousedů. Takto již od konce 13. století jednotliví slezští Piastovci vzdávali lenní hold českému králi Janu Lucemburskému. Jen několik málo knížectví (javorské, svídnické a minsterberské) zůstalo v rukou Piastovců. V letech 1345–1348 probíhala polsko-česká válka, kdy Karel IV. Lucemburský připojil Slezsko k České koruně. Kazimír III. Veliký a následně Ludvík I. Uherský se zřekli práva ke Slezsku, které se stalo součástí českého království. Sou-

časné území euroregionu utrpělo během husitských válek. V bitvě u Staré Jesenice padl roku 1428 Jan Minsterberský, poslední panovník minsterberského knížectví, které formálně existovalo do roku 1742. V roce 1459 vzniklo na území Kladska Kladské hrabství (neformálně existovalo do roku 1945).

V důsledku dynastické politiky Jagellonců získali Slezsko roku 1526 společně s Českým královstvím (včetně Kladského hrabství) rakouští katoličtí Habsburkové. Tehdy sem dorazila i reformace. V rakouském období došlo k pozastavení rozvoje regionu, k čemuž přispěla i tzv. třicetiletá válka v letech 1618–1648. Cizí armády, včetně švédské a císařské, drancovaly a rabovaly bohatá slezská města.

V roce 1740 Slezsko společně s Kladskem obsadil Friedrich II. von Hohenzollern. Tato událost započala období tří takzvaných slezských válek. První válka skončila roku 1742 mírem uzavřeným ve Vratislavi. Kladské hrabství si zachovalo svou samostatnost. Mělo velký vojenský význam pro pruského panovníka, který je považoval za klíč k ovládání Slezska. Začal stavět opevnění, která měla bránit jeho novou kořist. Vznikla v Kladsku, Stříbrné Hoře a Svídnici. Další slezské války utvrzovaly vládu Friedricha II. Přinesly řadu škod a přispěly k významnému poklesu počtu obyvatel. Na základě míru, který ukončil sedmiletou válku, se císařovna Marie Terezie v roce 1763 vzdala nároků na Slezsko. Také období následující po slezských válkách bylo pro obyvatele regionu velmi těžké. Došlo k přetržení vazeb a obchodních cest. V roce 1806 sem dorazila napoleonská vojska a francouzská armáda okupovala slezská města.

Hospodářská situace regionu se obrátila k lepšímu začátkem 19. století. Po Vídeňském kongresu vznikla Provincie Slezsko – pruská provincie, která zde existovala bez přerušení do roku 1919. Bylo to období intenzivní průmyslové revoluce v Pruském království, díky níž se Slezsko stalo jedním z nejprůmyslovějších území Německa. Městské hradby byly rozebírány, města se stávala prostornějšími a modernějšími. Na ulicích se objevily lucerny, vznikaly veřejné budovy (školy, nemocnice, soudy). Koncem 19. století se začaly objevovat moderní vodovody a městská kanalizace. První železnice na tomto území byla vybudována v roce 1844 a spojila Jaworzynu Śląskou se Svídnicí.

Území Euroregionu Glacensis (obdobně jako zbytek Dolního Slezska) nebylo nijak zásadně zničeno v době světových válek. V roce 1945 byla administrace předávána do sovětských a polských rukou. Rudá armáda drancovala průmyslové a kulturní dědictví dřívějších generací. Tento osud sdílely jak průmyslové závody, tak i železnice. Nejistota vedla k tomu, že k drancování se přidali i nově příchozí obyvatelé. Některé zámky, hrady, statky a vily předchozích německých majitelů byly významně poničeny. Stejný osud potkal mimo jiné zámek v Gorzanowě v kladské oblasti. Postupně docházelo k obnově ekonomiky a noví obyvatelé z východních a centrálních částí Polska s sebou přivezli i svou kulturu. Území Euroregionu Glacensis se nacházelo v letech 1946–1975 na území Vratislavského vojvodství, v letech 1975–1998 ve Valbřišském vojvodství (kromě okresu Strzelin, který patřil k Vratislavskému vojvodství). Od roku 1999 je euroregion součástí Dolnoslezského vojvodství.

Památky minulosti

Dlouhé a bohaté dějiny po sobě zanechaly řadu hodnotného kulturního dědictví – od soch pohanského kultu v okolí hory Ślęży po tajuplná podzemí Riese z období Třetí říše v Sovích horách. Zdejší objekty patří k nejznámějším v celém Dolnoslezském vojvodství. Patří sem Papírenské muzeum v Dusznikách-Zdroji, Kaple lebek v Kudowě-Czermné, Cisterciácké opatství v Henrykowě, Vambeřice (Wambierzyce), pevnosti v Kladsku a Stříbrné Hoře (Srebrna Góra) a hrad Książ. Jedná se zároveň o turistická lákadla pro návštěvníky. Patří do mnoha historických a architektonických epoch, které vnesly svůj příspěvek do kultury Dolního Slezska. Historických památek na území Euroregionu Glacensis je tak velká řada, že není možné je vyjmenovat všechny, byť jen ty nejvýznamnější.

Sakrální památky, včetně UNESCO

Jediným objektem v Euroregionu Glacensis zapsaným na seznam Světového dědictví UNESCO je Kostel míru ve Svídnici. Jedná se o jeden ze dvou dochovaných kostelů slezských evangelíků, které byly postaveny po třicetileté válce. Ve Svídnici můžete obdivovat také katedrálu sv. Stanislava

Bazilika ve Vambeřicích

Svatyně Panny Marie Bolestné ve Starém Wielisławi

a sv. Václava s nejvyšší věží ve Slezsku, vysokou 103 m. Další významnou památkou je Cisterciácké opatství v Henrykowě, které se dochovalo i přes řadu devastací, Cisterciácké opatství v Kamieńci Ząbkowickém, a Jindřichovská kniha, která je na seznamu UNESCO Paměť světa. Nelze opomenout i Vambeřice, které jsou proslulé zázračnou soškou Matky Boží a barokní bazilikou, a dále kostel svatých Apoštolů Petra a Pavla ze 14. století ve Střihomi. Poutním místem je také barokní kostel Navštívení Panny Marie v Bardu (historicky česky název Varta) se soškou Madony vartenské

Kostel Míru ve Svídnici

Mechanický panoramatický betlém, Bardo, fot. Městský a obecní úřad Bardo

z 12. století. Ve Vambeřicích a Bardu jsou další výjimečnou zajímavostí i mechanické betlémy. Na celém území je řada dalších chrámů, kostelů, kaplí, křížů u cest a smírčích křížů z různých období. Neobvyklým sakrálním objektem je Kaple lebek v Kudowě-Czermné, kde jsou uloženy kosterní pozůstatky obětí války o bavorské dědictví z konce 18. století.

Architektura středověkých měst

Jak již bylo zmíněno, v Euroregionu Glacensis jsou města a vesnice, které se řadí k nejstarším na území současného Polska. Stojí za to upozornit na náměstí v Lądku-Zdroji, Mezilesí, Dusznikách-Zdroji, Lewinu a Kladsku, staré město v Kladské Bystřici, Bardu (historicky česky Varta), Ząbkowicích, Złotém Stoku a Ziębicích, historické urbanistické uspořádání v Henrykowě, staroměstské soubory ve Valbřichu, Świebodzicích, Svídnici, Střihomi, Niemczi, Strzelinu a Wiązowě. Na některých městech se dochovaly pozůstatky středověkých městských hradeb s věžemi a baštami. Můžete je obdivovat mimo jiné v Kladské Bystřici, Kladsku, Radkowě, Ząbkowicích Śląských, Dzierżoniowě, Svídnici, Niemczi, Świebodzi-

Radnice v Dzierżoniowě

Rotunda sv. Gotharda, Strzelin

cích, Ziębicích, Strzelinu a Střihomi. K nejznámějším patří Křivá věž v Ząbkowicích Śląských a městské opevnění v Kladské Bystřici.

Hradby středověkého pevnostního systému v Kladské Bystřici,
fot. Jarosław Sobański

Křivá věž v Zabkowicích Śląských

Hrady, zámky a zámečky

Region Dolního Slezska je plný středověkých a novověkých sídel dávné šlechty. Jsou zachovány v různé míře a pocházejí z různých období. Zvlášť hodně je jich na území bývalého Kladského hrabství. Nejznámějším a nejhonosnějším je v Polsku třetí největší hrad Książ u Valbřichu. Obranný a opevněný charakter mají mnohé malebné zříceniny středověkých a renesančních hradů a rytířských věží jako jsou hrady Ratno Dolne, Kapitanowo a rytířská věž v Żelaźnu v Kladském regionu, zříceniny hradů v Ząbkowicích Śląských a Bardu, Radosno, Nowy Dwór, Rogowiec, Cisy na Valbřišsku nebo na vrcholu Gromnik u Strzelina. Velký dojem vytváří i novogotický zámek Marianny Oranžské v Kamienci Ząbkowickém z 19. století nebo právě rekonstruovaný barokní Pieszycký hrad a zámky v Gorzanowě a Bożkowě. Některé zámky, jako například Zamek na Skale v Trzebieszowicích a Zamek Uroczysko Siedmiu Stawów v Goli Dzierżoniowské jsou předělány na exkluzivní hotely. Jiné, jako zámek v Mezilesí či Żelaźnu, prochází rekonstrukcí. Zámek v Krzyżowé a hrad Grodno dnes fungují jako vzdělávací a kulturní instituce. Nelze vyjmenovat všechny významné objekty, tím spíš, že k nim patří i sídla a vily dolnoslezských továrníků, které byly postaveny u bývalých hutí a továren, mj. v obcích Stronie Śląskie, Bielawa, Pieszyce, Svídnice, Jaworzyna Śląska a Valbřich.

Novověká opevnění

K nejvýznamnějším vojenským objektům v Euroregionu Glacensis patří opevnění z 18. století, které vzniklo z rozkazu Friedricha II. během slezských válek a v období krátce po jejich ukončení. K nejvýznamnějším patří Pevnost

Nádvoří kapitánského hradu

Zámek Książ ve Valbřichu

Zámek Marianny Oranžské v Kamienci Ząbkowickém

Kladská pevnost, fot. Grzegorz Basiński

Pevnost Srebrna Góra

Kladsko a Pevnost Stříbrná Hora. Dávný hrad v Kladsku začali na pevnost přestavovat již Rakušani. Objekt ve Stříbrné hoře je impozantní a v regionu je to jediná ukázka horské pevnosti. Pozůstatky linie pruského opevnění se dochovaly i ve Svídnici. Několik málo ruin opevnění z 19. století lze najít i v Bystřických horách.

Průmyslové dědictví

Průmysl se na území Euroregionu Glacensis rozvíjel již ve středověku. Těžena byla ložiska kovových rud, těžilo se také zlato (Złoty Stok) a stříbro (Stříbrná Hora), a také vznikaly sklárny (první lesní hutě). Rozvíjelo se tkalcovství, výroba papíru a keramiky. Na začátku průmyslové revoluce byl region na vysoké hospodářské úrovni. V této době zde vznikla tzv. Sudetská průmyslová oblast. Okolí Strzelinu a Svídnice mělo průmyslový a řemeslnický charakter. Zvláštní význam měl tkalcovský průmysl, hornictví a hutnictví. V roce 1853 byla postavena železnice do Valbřichu a v roce 1873 pak do Kladska, což průmyslový rozvoj zrychlilo.

Dochovala se řada významných průmyslových objektů, které jsou nyní turistickou zajímavostí. K nejznámějším technickým památkám patří barokní papírenský mlýn v Dusznikách-Zdroji, nyní Papírenské muzeum. Velmi vyhle-

dávaný je Zlatý důl ve Złotém Stoku. V areálu bývalého černouhelného dolu v Nowé Rudě je nyní muzeum. V areálu bývalých dolů ve Valbřichu je zřízeno Vědecké a umělecké centrum Stara Kopalnia (obdobně je využívána šachta Witold v Boguszowě-Gorce) a v Dzierżoniowě pak Hilbertův mlýn. Na území nejstaršího železničního uzlu v Dolním Slezsku v Jaworzyně Śląské působí Muzeum slezského průmyslu a železnice. Historická železniční nádraží se na-

Papírenský mlýn v Dusznikách-Zdroji, fot. T. Szewczyk

Muzeum walimských štol

Podzemní město Osówka, Głuszyca

Park Zdrojowy, Polanica-Zdrój

cházejí mj. ve Střihomi, Valbřichu, Jedlině-Zdroji, Zagórzu Śląském, Kamieńci Ząbkowickém, Strzelinu. Zajímavostí jsou železniční viadukty a mosty na trati Kladsko-Valbřich, v okolí Stříbrné Hory a kamenný železniční viadukt v Lewinu Kladském. Historický charakter mají bývalé textilní závody v Bielawě, a také domy tkalců v Nowé Rudě a Mezilesí. Za zmínku stojí bývalé lomy, štoly a důlní díla v podhůří a na Strzelinsku. Velký historický a turistický význam mají podzemní průmyslové a vojenské komplexy z doby Třetí říše v Sovích horách (Podzemí město Osówka, Włodarz a Walimské štoly, kde vzniklo Muzeum walimských štol). Nedaleko Svídnice, v Rogoźnici, se nachází areál tábora Gross-Rosen s žulovými lomy.

Lázeňská architektura

Dolní Slezsko je proslulé svými lázněmi. Většina z nich se nachází na území Euroregionu Glacensis, zejména v kladském regionu, kterému se říká „lázeňský ráj". Lázně zde začaly vznikat již ve středověku. Za nejstarší je považován Lądek-Zdrój, jehož horké prameny byly zmiňovány již před rokem 1242. Lázeňská činnost byla zahájena kolem roku 1500. Lázeňský dům Jerzy pochází z 18. století. Známější je však Wojciech, jehož fotografie zdobí řadu lázeňských prospektů. V polovině 18. století se rozvíjely lázně Jedlina-Zdrój a Stary-Zdrój, kolem roku 1800 pak Duszniki-Zdrój, následně v první polovině 19. století Kudowa-Zdrój, Szczawno-Zdrój, Długopole-Zdroj a Polanica-Zdrój. Tehdy bylo v Sokołowsku zřízeno klimaticko-léčebné středisko pro nemoc-

Pramen Wojciech, lázeňský léčebný dům v Lądku-Zdroji

Vycházková hala a altán s pramenem minerální vody, Szczawno-Zdrój

né s plicními onemocněními. Lázně se staly místem setkávání a odpočinku pro vyšší sféry. Lądek-Zdrój si oblíbil Fridrich II. Veliký a v Dusznikách-Zdroji koncertoval polský skladatel Chopin. Vzniklo zde kasino a ve Szczawně-Zdroji bylo otevřeno známé divadlo. Stavěly se další objekty skvělé lázeňské infrastruktury – vodoléčebné ústavy, kolonády s prameny, vycházkové haly, lázeňské domy, penziony a vily. Byly zakládány lázeňské parky. Návštěvy zřídel přispívaly k rozvoji cestovního ruchu. Tato epocha skončila s okamžikem vypuknutí první světové války. Nyní lázně v regionu prožívají svou renesanci. Vznikají nové objekty a dávné lázeňské architektuře se vrací dávný lesk.

Známé osobnosti

S Euroregionem Glacensis bylo v průběhu staletí spjato mnoho známých osobností. Některé se narodily zde, jiné v tomto regionu žily, a další byly pouze hosty. Jednou z nich byl Arnošt z Pardubic – první pražský arcibiskup, jehož náhrobek se nachází v kostele v Kladsku. S tímto regionem je spjata také Marianna – nizozemská princezna, choť bratra německého císaře Viléma I., majitelka panství Kamieniec. Z kladského regionu pocházel barokní sochař Michal Klahr starší. S Valbřichem a hradem Książ je spjata kněžna Daisy. Se Svídnicí pak Manfred Albrecht Freiherr von Richthofen – letecké eso z první světové války, nazývaný Červený baron, a s obcí Krzyżowa zase Helmut James von Moltke, tvůrce protihitlerovského Kreisavského kroužku. Ze Strzelinu pocházel nositel Nobelovy ceny v oblasti imunologie – Paul Ehrlich.

Lázně v regionu navštěvovala řada významných osobností. Kromě již zmíněného Fridricha II. Velikého v Lądku-Zdroji pobývali Johan Wolfgang von Goethe (strávil zde své 41. narozeniny), John Quincy Adams (pozdější americký prezident) či pruská královna Luiza. V kladských lázních došlo v roce 1813 k setkání vrcholné protinapoleonské koalice, tj. pruského krále Fridricha Viléma III. a ruského cara Alexandra I. V Dusznikách-Zdroji absolvoval svůj první koncert mladý Fryderyk Chopin. V Kudowě-Zdroji žil Bruno Schulz. Údajně lázně navštívil i Winston Churchill. Ve Szczawně-Zdroji léčbu absolvovali Iwan Turgieniew, Zygmunt Krasiński, Henryk Wieniawski, slavná Maria Walewska (milenka císaře Napoleona), a také představitelé Hochbergů z Książe a jejich slavní hosté jako jsou Winston Churchill nebo císař Vilém II.

2.3 Panorama současnosti

Kultura

Současný kulturní ráz Euroregionu Glacensis je pestrou směskou vlivů různých národů a společenských skupin, které zde žily v minulosti či žijí nyní. Přírodní, kulturní a hospodářské dědictví mnoha generací je shromážděno v

Alexander Gavrylyuk Mezinárodní Chopinův festival, Duszniki-Zdrój, fot. Nadace mezinárodních Chopinových festivalů

Moniuszkovy narozeniny v Kudowě-Zdroji

četných muzeích. K nejvýznamnějším muzeím, které se věnují historii a kultuře území, patří: Papírenské muzeum v Dusznikách-Zdroji, Filumenistické muzeum v Kladské Bystřici, Muzejní galerie Michała Klahra staršího v Lądku-Zdroji, Muzeum Kladska v městě Kladsko, Muzeum lidové kultury Sudetského podhůří v Kudowě-Zdroji, Mechanický betlém ve Vambeřicích, Muzeum sakrálního umění v Bardu, Regionální památník v Ząbkowicích Śląských, Kamienický památník v Kamieńci Ząbkowickém, Muzeum domácích spotřebičů v Ziębicích, Muzeum Sovíhorska v Ludwikowicích Kłodzkých, Muzeum walimských štol, Centrum valbřišského průmyslového a technického muzea a Muzeum porcelánu ve Valbřichu, Muzeum zbraní a militarií a Muzeum dávného obchodu ve Svídnici, Muzeum Gross-Rosen, Muzeum průmyslu a železnice v Jaworzyně Śląské a Cukrovarské muzeum v Pszenně.

Euroregion Glacensis nabízí i muzejní prezentace přírodního dědictví. Lze je obdivovat zejména v Muzeu minerálů a drahokamů v Kudowě-Zdroji, Muzeu Země v Kletnu a Muzeu minerálů a Hornickém muzeu u Zlatého dolu ve Złotém Stoku.

Pro kulturu regionu mají zvláštní význam pravidelné kulturní a sportovní akce. Některé z nich mají dlouhodobou tradici, ukotvené renomé a mezinárodní charakter. Patří k nim zejména Mezinárodní Chopinův festival v Dusznikách-Zdroji pořádaný již 74 let nebo Mezinárodní Moniuszkův festival v Kudowě-Zdroji s 50letou tradicí. Návštěvníci kladského regionu se již 23 let mohou účastnit Přehlídky horských filmů či Landeckého baletního léta v Lądku-Zdroji. V Polanici-Zdroji se koná Mezinárodní festival amatérských

filmů POL-8 a Mezinárodní festival lázeňské hudby Hudba světa. V Dusznikách-Zdroji jsou lákadlem Slavnosti papíru. Město Kladsko pořádá Orlický varhanní festival, Mezinárodní divadelní přehlídku a Dny Kladské pevnosti. Kudowa-Zdrój je místem konání dvou přeshraničních akcí – Polsko-českých dnů křesťanské kultury a Polsko-českých filmových setkání. Ve Szczawně-Zdroji se koná hudební Festival Henryka Wieniawského, v Henrykově Kláštěr jindřichovské knihy, v Dzierżoniowě Dolnoslezská přehlídka folklórních souborů a Sovíhorský technický festival, na hradě Grodno Středověký jarmark, ve Valbřichu na hradu Książ Slavnosti květin a umění, ve Střihomi Mezinárodní folklórní festival a ve Svídnici Rekonstrukce historické bitvy.

Nelze zapomenout na významné sportovní akce. Patří k nim zejména Mezinárodní šachový festival Akiby Rubinsteina v Polanici-Zdroji pořádaný již přes 50 let a pravidelně se konající Běh horníků. K dalším důležitým akcím patří: Sudety Powerrade MTB Maraton, Mistrovství Polska a Mistrovství Evropy MTB v horské cyklistice, Mezinárodní půlmaraton Kudowa – Hronov – Kudowa, Cyklo Glacensis – cyklistický sraz členů euroregionu, a různé automobilové závody.

Kulturní krajinu doplňují regionální produkty, folklór a řemeslo. Současní obyvatelé – obyvatelstvo, které sem přišlo z východních částí a centrálního Polska, pečují o vlastní tradice zděděné po předcích. Stále odvážněji využívají i dědictví dávných obyvatel tohoto regionu, čímž vzniká pestrá kulturní mozaika. Projevy těchto inspirací lze vidět v kulinářském umění, řemeslu a uměleckých výrobcích. Skvělým příkladem je proslulý kladský pstruh, který

Medy lásky Kladska, Stary Wielisław, Kłodzko

Perníčky z cisterciácké stezky, Ciepłowody

byl ještě před rokem 1945 chován ve vesnici Ścinawka Średnia, dále skvělé koláče z okolí Lądka-Zdroje, sudetský pohankový med, mezi německými obyvateli Dolního Slezska oblíbené Slezské nebe dle receptu z Kladské Bystřice, ekologické produkty z černého jeřábu z Lewinu Kladského či tradiční strzelinská šunka.

Rekreace a turistika

Díky významným krajinným hodnotám a životnímu prostředí a také činnosti člověka je převážná část Euroregionu Glacensis mimořádně zajímavá z hlediska cestovního ruchu. Začátky turistiky v historickém Kladském hrabství se datují do druhé poloviny 18. století, kdy Velkou Hejšovinu dobyl prvně Fridrich II. Veliký a následně ji navštívil Johan Wolfgang von Goethe. V roce 1815 Franz Pabel z Karłowa získal od pruského krále Fridricha Viléma III. průvodcovskou licenci a stal se tak prvním licencovaným průvodcem v Evropě. K rozvoji cestovního ruchu přispěly i lázně situované v regionu. Pro lázeňské hosty a návštěvníky byla snaha zajistit zábavu, což urychlilo rozvoj turistiky v průběhu 19. století. Vznikla letoviskova střediska jako jsou Międzygórze a Zieleniec. V tom posledním a ve Stronie Śląskie, Rybnici Leśné, Sokolci, Rzeczce a Szczawně-Zdroji vznikly skiareály. Návštěvníci lázní absolvovali výlety na Velkou Hejšovinu, Králický Sněžník a Praděd. Na přelomu 19. a 20. století byly na některých vrcholech (mj. na Králickém Sněžníku, Velké Sově, Borůvkové hoře, Hoře všech svatých, Włodzické hoře, Klepáči) postaveny altány a rozhledny.

Tato minulost má vliv na současný cestovní ruch na území Euroregionu Glacencis. Jedná se o region s velmi dobrou infrastrukturou cestovního ruchu.

Velká Sova, fot. Dawid Cech

Úzkokolejný vláček, Zlatý důl, Złoty Stok, fot. kopalniazlota.pl

Rozhledna na Klepáči, Międzylesie

Zde se totiž nachází jedna třetina ubytovacích objektů Dolnoslezského vojvodství. Návštěvníci mají k dispozici jak exkluzivní hotely, komorní penziony a vily, lázeňské domy, tak i ubytování v soukromí a agroturistických zařízeních situovaných v malebných horských a podhorských vesnicích a městečkách. Největší ubytovací kapacitu má kladský region, následně pak Valbřišsko a Dzierżoniovsko. Obdobně je tomu s gastronomií a infrastrukturou pro zimní sporty. Největší počet lázeňských středisek je také na Kladsku a Valbřišsku.

Kulturní turismus

Bohaté kulturní dědictví mnoha století je základem pro rozvoj zajímavostí a produktů kulturního turismu. Patří k nim již zmíněné, návštěvníkům zpřístupněné, architektonické a stavební památky, jako jsou hrady, zámky, kostely, středověká a novověká opevnění a využívané technické památky. V některých z nich, například v papírně v Dusznikách-Zdroji, jsou zřízena muzea. Hrad Książ pak patří k nejznámějším a nejvíce reprezentativním zajímavostem regionu. Turistickou nabídku Euroregionu Glacensis tvoří kulturní a sportovní akce, které mají jak regionální, tak mezinárodní, a některé pak místní charakter. Jsou

Hudební zahrada v Kudowě-Zdroji, fot. Justyna Pych-Stoszek

zde také další turistické zajímavosti a stále vznikají nové. Zde uvádíme jen některé z nich: Stezka zanikajících profesí a Mini ZOO, Muzeum žáby a Muzeum hraček v Kudowě-Zdroji, Podzemní turistická trasa v městě Kladsko, Pohádková zahrada v Międzygórzi, Středověká osada u Zlatého dolu v Złotém Stoku, Arboreta v Lądku-Zdroji a Wojsławicích, Palmový skleník v Lubiechowě, lázeňské parky, rozhledny a vyhlídky.

Některé produkty cestovního ruchu získaly certifikáty v soutěži Polské turistické organizace o Nejlepší turistický produkt. Tento titul získaly Zlatý důl ve Złotém Stoku, Papírenské muzeum v Dusznikách-Zdroji, Tajuplné podzemní město Osówka a Pevnost Stříbrná hora.

Nejvýznamnější kulturní zajímavosti euroregionu jsou propojeny sítí tematických stezek. Návštěvníci mohou cestovat po následujících stezkách: Sudetská svatojakubská stezka, Trasa chrámů a poutních zahrad, Trasa po technických památkách, Trasa po kladských lázních, Stezka památek dávného práva, Po stopách tajemství Dolního Slezska, Podzemní Dolní Slezsko, Stezka Fryderyka Chopina, Stezka novověkých opevnění, Stezka Marianny Oranžské, Cisterciácká stezka, Sakrální trasa barokního umění Michaela Willmanna. Pro návštěvníky regionu jsou lákadlem i městské turistické trasy, které jsou turistickým zpestřením. Nachází se mj. ve městech Kladsko, Kladská Bystřice, Valbřich a Svídnice.

Podzemní turistická trasa v Kladsku

Náměstí v Nowé Rudě

Aktivní a zážitková turistika

Díky významným přírodním hodnotám vytváří Euroregion Glacensis také skvělé podmínky pro rozvoj aktivní a zážitkové turistiky. Jedná se zde o pěší, cyklistickou (včetně horské cyklistiky) turistiku, zimní sporty, horolezectví, speleologickou turistiku a také sjíždění řek. Zvlášť atraktivní je v tomto ohledu kladský region, který je, vedle Krkonoš a Hrubého Jeseníku v České republice, mekkou pro aktivní turisty. Ještě před druhou světovou válkou byla horská pásma Euroregionu Glacensis plná pěších tras, chat, rozhleden i bě-

Panorama Sovích hor,
fot. Mariusz Chęsiak

Vyhlídková plošina
na hoře Guzowata, Radków

žeckých lyžařskch tras. Stavěly se vleky a skokanské můstky. V posledních desetiletích vznikla řada cyklotras.

Nejvýznamnější turistickou trasou v území je Hlavní sudetská trasa Mieczysława Orłowicze (červená), která vede ze Świeradowa Zdroje v Jizerských horách přes nejvýznamnější horská pásma Krkonošsko-jesenické soustavy. Vede Meziměstskou vrchovinou (pol. Góry Kamienne) do Jedliny-Zdroje, přes Velkou Sovu v Sovích horách, Stolové hory, kladská lázeňská střediska, Orlické a Bystřické hory, Králický Sněžník a Rychlebské hory (pol. Góry Złote) na území euroregionu. Nelze opomenout ani okresní a obecní pěší stezky, včetně tematických. V regionu je také řada rozhleden. Jejich největší množství je v kladském regionu: na Velké Sově, Hoře sv. Anny, Hoře všech svatých, Suszynce, dále u rašeliniště pod Zieleńcem, na Jagodné, Klepým, Černé hoře (Czarna Góra), Czernici, Borůvkové hoře a Wapniarce, a na Valbřišsku: v Mieroszowě, na Dzikowci a Borowé. Z horských chat je vhodné uvést následující: Andrzejówka pod Waligórou, Bacówka pod Velkou Sovou, Pod Fortami na sedle Przełęcz Srebrna, chata Pod Śnieżnikiem a Szarotka v Lasówce.

Region je rájem pro cyklisty. Síť cyklistických tras se neustále rozšiřuje. K nejvýznamnějším patří: EuroVelo 9, nazývaná Jantarovou stezkou, Evropská cisterciácká trasa (ER 8), Krakonošova cesta (ER 2), Singletrack Glacensis – síť cca 320 km cyklostezek typu singletrack a MTB včetně doprovodné infrastruktury na polské a české straně, Strefa MTB Sudety – síť 20 tras MTB s celkovou délkou 497 km zřízena na území 8 obcí (Bielawa, Dzierżoniów, Głuszyca, Mi-

Rozhledna na Borowé, Jedlina-Zdrój

Turistická trasa v Medvědí jeskyni, Kletno, fot. Tomasz Gmerek

eroszów, Nowa Ruda, Pieszyce, Stoszowice, Walim), trasy MTB v Bardských, Rychlebských, Stolových, Orlických a Bystřických horách a v masivu Královéhradeckého Sněžníku a Trasa mezi zlatem a stříbrem (úsek Trasy podzemních zajímavostí Euroregionu Glacensis).

Orlické, Soví hory a Králický Sněžník jsou velkým lákadlem pro příznivce zimních sportů. Nachází se tu 5 skiareálů: Czarna Góra v masivu Sněžníku, Ski Arena v Zieleńci, areál Przy Górze w Przygórzu a Górnik v Rzeczce. Lyžaři mají k dispozici vleky: Bielice, Lądek-Zdrój, Spalona, Jakubowice, Jugów, Sokolec, pod Velkou Sovou, Jedlina-Zdrój, Mieroszów, Rybnica Leśna a Boguszów-Gorce.

Velký význam má i zážitková turistika, jelikož se jedná o území plné tajuplných objektů a míst, zejména v oblasti Rychlebských, Bardských a Sovích hor, kde jsou bývalé doly, štoly, velké podzemní komplexy a labyrinty opevnění. Zážitky nabízí i sjíždění Kladské Nisy na kajacích nebo raftech, zábava na bobové dráze v Polanici-Zdroji, Sienné nebo v lanových parcích – Złoty Stok, Kletno, Kudowa-Zdrój, Srebrna Góra nebo Jedlina-Zdrój. Zážitky zajistí i jízda na koni, protože regionem vede Sudetská jezdecká trasa, a to ze Świeradowa-Zdroje do Lądka-Zdroje.

Lázeňská, zdravotní turistika a spa&wellness

Jak již bylo uvedeno, k turistickému rozvoji Euroregionu Glacencis došlo především díky lázním, které v jeho podhorské části vznikly. Do dnešního dne se těší oblibě a zájmu tuzemských i zahraničních hostů, které láká bohatá lázeňská nabídka založená především na minerálních vodách určených k pitným procedurám i koupelím. Proslulý je v tomto ohledu zejména Lądek-Zdrój – jsou to jediné radonové lázně v Polsku, kde je koupel v historickém bazénu „Wojciech“ skutečnou atrakcí. Lákadlem je i poloha zdejších lázní situovaných mezi lesy a horskými kotlinami. Lázeňská střediska prochází proměnami. Historické lázeňské budovy jsou rekonstruovány a jejich

nabídka se víc zaměřuje na zdravotní turistiku a spa&wellness. Vznikají tak i exkluzivní hotely poskytující obdobné služby, které využívají lázeňský potenciál. V Polanici-Zdroji se nachází na tomto území jediný hotel s 5 hvězdičkami – Spa Dr Irena Eris, a čtyřhvězdičkové hotely: Bukowy Park v Polanici-Zdroji, Kudowa a Verde Montana v Kudowě-Zdroji a Zamek na Skale v Trzebieszowicích u Lądku.

Využívat spa&wellness procedury umožňují i areály s bazény a saunami, které se nacházejí jak v hotelech (Dwór Elizy v Długopoli-Zdroji, Hotel Trojan a lázně Lądek-Zdrój, Hotel Polanica a Wielka Pieniawa nebo Hotel OSIR v Dzierżoniowě) a také u bazénů a aquaparků (mj. Kudowa-Zdrój, Kłodzko, Bielawa, Nowa Ruda, Stronie Śląskie, Lądek-Zdrój, Międzylesie, Wałbrzych, Świdnica, Świebodzice a Strzelin). Hotely spa&wellness vznikají i mimo lázeňská střediska. Zde je vhodné zmínit čtyřhvězdičkový hotel Uroczysko Siedmiu Stawów v Goli Dzierżoniowské, zámek Bielawa a Hotel Dębowy v Bielawě či Hotel Versant v Dzierżoniowě.

Průmysl a ekonomika

Hospodářský rozvoj a území euroregionu byly po staletí spojeny s přírodním bohatstvím. Jeho těžba a zpracování, zejména co se týče vysoce výhřevného uhlí, přispěly k rozvoji měst v jeho západní a centrální části. Vedle rozvíjejících se dolů vznikaly koksovny, hutě, továrny a závody, které proměňovaly dosavadní charakter regionu založený na obchodě, řemeslu a zemědělství. Toto průmyslové dědictví bylo i přes újmy související s válečnými reparacemi využíváno a dále rozvíjeno i po 2. světové válce. Kdežto

Porcelánový šálek „vozík", Valbřich

Křišťálové sklo, Stronie Śląskie

východní část – Kladsko a okolí – zůstávala ve stínu lázeňství, skláren, zpracování dřeva, papírenského průmyslu a menších průmyslových závodů.

Systémové proměny vedly k přerušení hornické tradice, sklářství i keramického a textilního průmyslu. Na jejich místě a na bázi dřívějších závodů se rozvíjely globální koncerny a tuzemské malé a drobné podniky. Své nové závody postavily nadnárodní firmy. Jejich rozvoj je spojen s Valbřišskou průmyslovou zónou, kde svou činnost zprovoznily zejména závody vyrábějící příslušenství do automobilů a pro chemický průmysl.

Největší podniky sídlí ve Valbřichu – Toyota, Faurecia, Ronal, Cersanit. Firmy z elektrického odvětví, jako jsou Legrand, Lincoln Electric ZPAS, General Electric a Elektrolux sídlí v Ząbkowicích Śląských, Bielawě, Svídnici, Kladsku a okolí. Chemický průmysl a výroba umělých hmot se rozvíjí v Dzierżoniowě a Svídnici v závodech SKC Haas, Orion, Henkel, Colgate. Na území euroregionu je víc než desítka podniků, které zaměstnávají na 2500 zaměstnanců, a ve Svídnickém okrese své firmy zřídila přibližně jedna třetina zahraničních investorů z celého euroregionu. Ve východní části euroregionu se ekonomika rozvíjí mnohem pomaleji.

V souvislosti s intenzivním rozvojem silniční a železniční infrastruktury jsou silně využívána místní ložiska stavebního silničního kameniva a vysoce kvalitních písků a štěrků. Žula z okolí Střihomi a Strzelinu zdobí náměstí a nádraží polských a evropských měst. Zpracovávají se i důlní odpady a místní nerosty. Na území podhůří se rozvíjí papírenský a zpracovatelský potravinářský průmysl. Využívány jsou také zdroje minerálních a léčivých vod v lázeňských střediscích a okolí.

Ekonomika se v přírodně atraktivních oblastech rozvíjí díky výstavbě nových hotelových objektů a doprovodným turistickým investicím. Lyžařské areály Czarna Góra a Zieleniec a turistický konglomerát kolem Zlatého dolu ve Złotém Stoku jsou dobrou ukázkou rozvoje těchto služeb. Největším problémem dalšího hospodářského rozvoje je dopravní dostupnost kladského regionu, který je periferní oblastí v rámci vojvodství.

2.4 Rozvoj díky spolupráci

Euroregion Glacensis na polské straně

Přeshraniční spolupráce má na tomto území dlouholetou tradici, jejíž počátky se datují na přelomu 80. a 90. let 20. století v souvislosti se společenskými a ekonomickými proměnami v této části Evropy. Vedení místních příhraničních samospráv založila 9. února 1994 Sdružení obcí Kladska (Stowarzyszenie Gmin Ziemi Kłodzkiej) a 30. května 1994 zastupitelstvo samosprávného Valbřišského vojvodství přijalo usnesení o zahájení procedury k založení Euroregionu Glacensis. České samosprávy 5. prosince 1996 v Rychnově nad Kněžnou založily Regionální sdružení příhraniční spolupráce Čech, Moravy a Kladska. Ještě téhož dne, 5. prosince, byla v Hradci Králové podepsána Rámcová smlouva mezi Sdružením obcí Kladska a Regionálním sdružením příhraniční spolupráce Čech, Moravy a Kladska o založení euroregionu s názvem Euroregion Pomezí Čech, Moravy a Klad-

ska – Euroregion Glacensis. Od 9. března 1998 pracuje jako Sdružení měst a obcí Euroregion Pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis.

Změny ve fungování samosprávy v Polsku a nutnost vzájemného sladění euroregionálních struktur v obou partnerských zemích přispěly k vytvoření Sdružení polských obcí Euroregionu Glacensis. Vzniklo 17. března 2000 v Długopoli Dolním z iniciativy Sdružení obcí Kladska. Díky tomu bylo možné také vyvíjet přeshraniční spolupráci nových obcí a okresů a efektivněji využívat prostředky Fondu malých projektů programu Phare CBC.

Od doby svého vzniku Euroregion Glacensis zvětšoval své území, kdy se k němu připojovaly další obce a okresy. Uzavírají mezi sebou dohody o spolupráci a realizují společné projekty, které přispívají ke zvyšování sociální, hospodářské i územní, a zejména turistické atraktivity Euroregionu Glacensis. Iniciování těchto projektů by nebylo možné bez dotační podpory z programů evropské přeshraniční spolupráce. Nyní existuje přes 50 česko-polských partnerských samospráv, které tvoří členskou základnu euroregionu. Podporují vyvíjené zezdola iniciativy místních komunit, což je rozvojová priorita euroregionu. K nejaktivnějším polským samosprávám v oblasti spolupráce patří obce: Bardo, Bielawa, Borów, Bystrzyca Kłodzka, města Dzierżoniów, Głuszyca, Kłodzko, Kudowa-Zdrój, Mieroszów, Międzylesie, Nowa Ruda, Pieszyce, Radków, Stronie Śląskie, Wałbrzych, Złoty Stok a Ząbkowice Śląskie.

Euroregion Glacensis nyní zaujímá rozlohu 7 801 km^2. Tvoří jej 35 obcí nacházejících se v šesti okresech: Kladském, Ząbkowickém, Valbřišském, Dzierżoniowském, Svídnickém a Strzelinském, a město Valbřich. Pět prvních tvořilo kdysi Valbřišské vojvodství s centrem ve Valbřichu. Z východu euroregion hraničí s Opolským vojvodstvím. Koncem roku 2017 zde žilo 701 015 obyvatel. Nejméně zalidněné jsou horské oblasti, kde je sídelní síť rozptýlená. Největšími městy Euroregionu Glacensis jsou Valbřich (Wałbrzych), Svídnice (Świdnica), Dzierżoniów, Bielawa, Kladsko (Kłodzko), Świebodzice, Boguszów-Gorce, Střihom (Strzegom), Ząbkowice Śląskie, Strzelin, Nowa Ruda, Kladská Bytřice (Bystrzyca Kłodzka), Kudowa-Zdrój a Pieszyce.

Projekty spolupráce obcí Euroregionu Glacensis

Od roku 1996 samosprávní, sociální a hospodářští partneři Euroregionu Glacensis zrealizovali společně stovky projektů. V první fázi prostředky na společně záměry pocházely z programů Phare Credo a Phare CBC. Jedním z prvních byly Polsko-české dny křesťanské kultury. V roce 2019 proběhl již 30. ročník této akce. Od vstupu České republiky a Polska do Evropské unie bylo zrealizováno dalších několik významných infrastrukturních investic, mj. výstavba čistírny odpadních vod na Kladské Nise v Kladské Bystřici a Mezilesí a také v Nowé Rudě a Mieroszowě. Byl zrekonstruován železniční hraniční přechod Lichkov-Mezilesí, příjezdová komunikace k hraničnímu přechodu Kudowa Słone – Náchod na silnici č. 8 na kladsko-orlickém pomezí. Tyto aktivity zlepšily kvalitu života obyvatel, zkvalitnily modely partnerství a přispěly k lepší ochraně životního prostředí, a tím ovlivnily

turistickou atraktivitu území. Byly zpracovány první propagační materiály prezentující bohatství Euroregionu Glacensis.

Spolupráce pokračovala v rámci programu Iniciativy Společenství INTERREG IIIA Česká republika – Polsko 2004–2006. Jednalo se nadále o zlepšování infrastruktury stávajících hraničních přechodů (mj. Radków--Božanov) a ochranu životního prostředí (např. kanalizace v části Słone v obci Kudowa-Zdrój, budování systému předcházení živelným pohromám). Partneři iniciovali projekty zaměřené na cestovní ruch, sport a kulturu. Týkaly se výstavby a modernizace běžeckých lyžařských tras na Jamrozowé Polaně, zpřístupnění profesionálních tras pro tento sport na území Národního parku Stolových hor, rekonstrukce rozhledny na Velké Sově a také výstavby návštěvnického centra v Osówce. Proběhly i typicky propagační akce, jako je tvorba integrovaných a interaktivních databází turistických objektů a zajímavostí, propagační publikace, propagace kladské a stříbrnohorské pevnosti, vybudování sítě infokiosků ve Valbřichu, vytváření a propagace přeshraničních turistických produktů (Krajina Sovích hor, Strefa MTB), zřízení integrovaného turistického informačního systému v polské části euroregionu. Kromě toho byly vyvíjeny aktivity zaměřené na integraci místních komunit, zlepšení spolupráce partnerských institucí a vzdělávacích, kulturních, zdravotnických a protipožárních organizací.

Další etapou spolupráce byl Operační program přeshraniční spolupráce Česká republika – Polsko 2007–2013. Některé projekty byly pokračováním zkvalitňování silniční a cyklistické infrastruktury v okolí hraničních přechodů (např. zlepšení dopravní infrastruktury Božanov – Radków) a také byly vyvíjeny zcela nové záměry jako je projekt česko-polských silničních spojení pro pěší, cyklisty a automobily v Kladském pomezí. Projekty se soustředily zejména na území Stolových hor, Bystřických a Orlických hor a oblast Králického Sněžníku. Nadále probíhaly významné projekty věnované ochraně životního prostředí, např. v Dusznikách-Zdroji projekt Třiďme odpad a pečujme o čistotu měst. Zajímavá byla iniciativa mnoha partnerů s názvem Modernizace integrovaného záchranného systému Orlických a Bystřických hor v souvislosti se vstupem do Schengenského prostoru, na kterém se podílely obce Mezilesí, Kladská Bytřice, Kudowa-Zdrój a čeští partneři. Obdobný charakter měl projekt s názvem Spolupráce hasičských jednotek v česko-polském příhraničí, modernizace jejich vybavení a vzájemná pomoc při krizových situacích (obce Kladsko, Szczytna, Radków, Nowa Ruda, Polanica-Zdrój, Kladský okres a Okresní ředitelství HZS v Kladsku).

S postupem času se do spolupráce aktivněji zapojili hospodářští a sociální partneři. Několik projektů cílených na oživení ekonomiky v česko-polském příhraničním území zrealizovala Sudetská průmyslová a obchodní komora ve Svídnici. Společně s Průmyslovou a obchodní komorou v Kladsku a českými partnery realizovala projekt s názvem Vytvoření sítě kontaktních

míst česko-polské hospodářské spolupráce. Tento subjekt podporoval také inovace a spolupráci podnikatelů z příhraničního regionu.

Projekty věnované cestovnímu ruchu měly integrovaný charakter a týkaly se infrastruktury, produktů cestovního ruchu a propagace. Patři k nim projekt s názvem Městské turistické trasy – integrovaný turistický produkt měst česko-polského pohraničí, který realizovaly obce Svídnice a Bardo s dalšími polskými a českými partnery. Dalším pozoruhodným projektem byl Rozvoj turistické a rekreační infrastruktury v příhraniční oblasti Broumovska a Mieroszowska. Vznikaly nové přeshraniční turistické stezky, mj. Přeshraniční stezka princezny Marianny Oranžské (partnerský projekt obcí z okresů Ząbkowického a Kladského a českých partnerů) či Historická přírodovědná stezka po stopách Marianny Oranžské v obcích Bílá Voda a Złoty Stok. Investovalo se do cyklotras v příhraničí, pokračovaly projekty zaměřené na zlepšení dostupnosti pro pěší turisty (rekonstrukce rozhleden v projektu s názvem Vyhlídky bez hranic) a běžecké lyžování v Bystřických a Orlických horách a také Bělských vrších a na Králickém Sněžníku. Příhraniční města proslulá opevněním z doby válek o slezské dědictví připravila společný projekt s názvem Historické rekonstrukce společným turistickým produktem v česko-polském příhraničí, jehož příjemcem bylo město Kladsko.

Nyní realizovaný program Interreg V-A Česká republika – Polsko umožňuje finalizaci zahájených projektů, utužování partnerské spolupráce a praktickou implementaci strategie společenského, hospodářského a územního rozvoje Euroregionu Glacensis. Tyto aktivity upřesňují a implementují euroregionální struktury na obou stranách hranice. Významnou oblastí integrovaných projektů je nadále cestovní ruch. Vlajkovým příkladem je zde projekt s názvem Česko-polská Hřebenovka – východní část, v jehož rámci by mělo být mj. postaveno 11 rozhleden. Díky těmto projektům je Euroregion Glacensis atraktivním místem pro život, podnikání, a především k návštěvě.

V první části jsme se podrobně seznámili s polskou stranou „Euroregionu Glacensis“. Pro české čtenáře dozajista znamenala množství informací a námětů na výlety do Polské republiky. V další části „vyrazíme na cesty“ na stránkách této publikace po českém území.

3. Popis české části Euroregionu Glacensis

3.1 Krásy přírody

Vydejme se nyní za přírodními krásami Euroregionu Glacensis, rozkládajícího se na území severovýchodních Čech. Popsat ale všechny, to by znamenalo napsat rozsáhlou odbornou monografii. Jen přehled přírodních památek Královéhradeckého kraje představuje poměrně obsažnou publikaci. Pokusíme se vám tedy přiblížit alespoň některá zajímavá místa, která si zaslouží, abyste je navštívili.

Jedním z nejatraktivnějších turistických míst Euroregionu Glasensis jsou dozajista **Krkonoše**, nejvyšší pohoří Krkonošsko-jesenické subprovincie (někdy také označované jako Sudetská). Jsou nejvyšším pohořím nejen České republiky, ale i střední Evropy severně od Alp (nejvyšší vrchol Sněžka 1603,3 m n. m.). Navzdory malé rozloze a nepříliš velké nadmořské výšce oplývají mimořádnou pestrostí krajiny, flóry a fauny, která výrazně přesahuje přírodní rozmanitost okolních evropských středohor. Jejich svahy vyčnívají nad alpinskou hranici lesa a představují tak mohutný přirozený val. Hlavní hřbety a údolí o celkové délce 35 km jsou uspořádány ve směru severozápad – jihovýchod.

Od 19. století jsou velmi často vyhledávaným cílem turistů, což na druhé straně znamená ohrožení přírody množstvím návštěvníků. Proto byl na její ochranu roku 1959 zřízen Karkonoski Park Narodowy a roku 1963 na české straně Krkonošský národní park (KRNAP). Dnes jsou oba parky součástí dvojstranné Biosférické rezervace Karkonosze / Krkonoše, vytvořené roku 1992 a zahrnující

Krkonoše, Bílé Labe

rozlohu více než 60 tisíc hektarů. Najdeme zde skály fantastických tvarů, sutě, kamenná moře, prudké horské bystřiny i jezera. Mezi ty nejatraktivnější můžeme zařadit ledovcová údolí (kary), na polské straně kotle Velkého a Malého stawu , kotel Lomničky, Obří důl, Kotelní či Sněžné jámy s četnými morénami, v jejichž stínu často nacházíme pole věčného sněhu. Osobitou krásou se vyznačují i hřebenové žulové skalky. Za všechny jmenujme alespoň Harrachovy kameny, Mužské (Czeskie) kameny, Dívčí (Sląskie) kameny či Svinské kameny (Trzy Swinki). Úchvatné, zvláště v době jarního tání, jsou krkonošské vodopády: Labský (40 m), Pančavský (130 m), Mumlavský, na polské straně Szklarki, kaskády Łomniczki nebo vodopád Kamieńczyk (27 m).

V těsném sousedství Krkonoš najdeme nevelký, zhruba osmikilometrový masiv **Vraních hor**, vytvořený skromnými zbytky kdysi mohutné prvohorní sopky. Návštěvníky upoutá svými velmi příkrými svahy a výrazným převýšením nad okolní terén (okolo 400 m). Nalezneme jej na Trutnovsku východně od Žacléře a svou nižší, ale rozlehlejší částí pokračuje do Polska pod názvem **Góry Krucze**. Vraní hory jsou samostatným geomorfologickým okrskem Broumovské vrchoviny, který těsně sousedí s Krkonošemi. Nejvyšší horou je Královecký Špičák (880,6 m n. m.). Z hlediska vod leží na linii evropského rozvodí. Jižní vodoteče se nacházejí v povodí Úpy a odtékají do Severního moře, severní stékají do řeky Bobr a dále jejich vody směřují do Baltského moře.

Jižně od Vraních hor se rozkládají **Jestřebí hory** tvořící cca 20 km dlouhý, většinou zalesněný horský masiv, táhnoucí se mezi údolími Petříkovického potoka a řeky Metuje u Hronova. Nejvyšším vrcholem je Žaltman (739 m n. m.), dříve nazýván Hexenstein (*Kámen čarodějnic*).

Na jih od Gór Wałbrzyskich podél hranice Polska s Českou republikou se rozkládají **Góry Kamienne**, které jsou na české straně nazývány hory **Javoří.** Nejvyšším vrcholem je na polské straně Waligóra (936 m n. m.), zatímco na české straně je to hraniční Ruprechtický Špičák (881 m n. m.). Pokud se týče ochrany přírody, je třeba uvést, že česká strana patří pod Chráněnou krajinnou oblast Broumovsko, zatímco na polské straně ochranu přírody zabezpečuje Park Krajoobrazowy Sudetów Wałbrzyskich.

Krkonoše, tak jako většina našich severních pohraničních hor, patří do evropského rozvodí. Prameny severních strání hlavního hřebene odvádějí vodu do moře Baltského, zatímco ostatní prameny ústí do Labe a s jeho vodami směřují do moře Severního. Vydejme se nyní podél toku řek do českého podhůří. Údolí **Labe** zde vytváří romantická zákoutí, a tak není divu, že **Podzvičinsko** se stává stále častěji vyhledávanou lokalitou. Mezi její turistické zajímavosti určitě patří labská přehradní nádrž **Les Království**, technická památka dokončená v roce 1919, nejstarší svého typu ve střední Evropě. Milovníci přírody si určitě najdou čas k návštěvě **zoologické zahrady ve Dvoře Králové nad Labem**, která je známa svým africkým safari.

Druhou důležitou řekou pro náš region je **Úpa**. Úpa je s nadmořskou výškou svého pramene 1432 metrů nejvýše pramenící českou řekou, úplné prvenství jí odnímá pouze potok, nazývaný Pramenný, pramenící také v Krkono-

ších. Nedaleko od svého prameniště klesá Úpa prudce o téměř 400 m a vytváří Horní a Dolní Úpský vodopád. Obřím dolem a Bukovým údolím míří do Pece pod Sněžkou. Od Havlovic je údolí Úpy nazýváno **Babiččiným údolím**. Celá niva je chráněna jako Národní přírodní památka Babiččino údolí (NPP), o celkové rozloze 780 ha a délce cca 15 km se táhne romantickým údolím řeky Úpy až do České Skalice.

Největší vodní plochou regionu, často nazývanou východočeské moře, je přehradní nádrž **Rozkoš** u České Skalice. Osmá největší přehradní nádrž v ČR, byla vybudována na potoku Rozkoš, na ochranu proti povodním. Na ploše o rozloze 10,013 km^2 je zadrženo cca 76 miliónů m^3 vody.

Hladina přehrady je také vyhledávaným místem odpočinku pro vzácné vodní ptactvo při jeho jarních a podzimních tazích a důležitou rezervací přispívající k záchraně mnohých druhů. Rozsáhlá vodní plocha přehrady tak hostí každoročně velké množství vodních ptáků.

Takřka na dohled od Rozkoše vidíme hřeben hor, v nichž každá oblast má své vnitřní kouzlo, jako například **Broumovská vrchovina,** na jejímž území nalezneme největší přírodní rezervace v České republice: **Adršpašsko-teplické skály**, **Broumovské stěny** a další menší skalní města, jako jsou Křížový vrch, stolová hora Ostaš aj. Jejich ochranu zajišťuje CHKO Broumovsko.

Národní přírodní rezervace (NPR) **Adršpašsko-teplické skály** byla vyhlášena již v roce 1933 na rozloze 1771 ha (dnes 1712 ha) k ochraně zacho-

Řeka Metuje

valých celků skalních měst. Nachází se v trojúhelníku zhruba vymezeném obcemi Adršpach (Horní Adršpach), Teplice nad Metují a vrcholem Čáp nad vsí Skály, který svým hřbetem ve výšce 786 m n. m. tvoří nejvyšší část NPR. V sousedství Broumovských stěn se nachází **Park Narodowy Gór Stołowych** (Národní park Stolové hory), vyhlášený 1993. Svým geologickým vývojem je jednoznačně spojen s Broumovskými stěnami, ale v Polsku se jedná o příklad ploché geologické struktury. Ústřední dominantou

je „rozpolcený“ vrch **Szczeliniec**, v Čechách známý spíše jako **Hejšovina.** Vystupuje do výše 919 m n. m., což je rekordní údaj mezi pískovcovými oblastmi v celém Českém masívu. Druhou významnou stolovou horou je **Skalniak** (918,5 m n. m.). Dosahuje až k české hranici a my ji známe jako Bor. Labyrint **Bludných skal** (Błędne Skaly) na jejím úpatí patří k největším atrakcím parku.

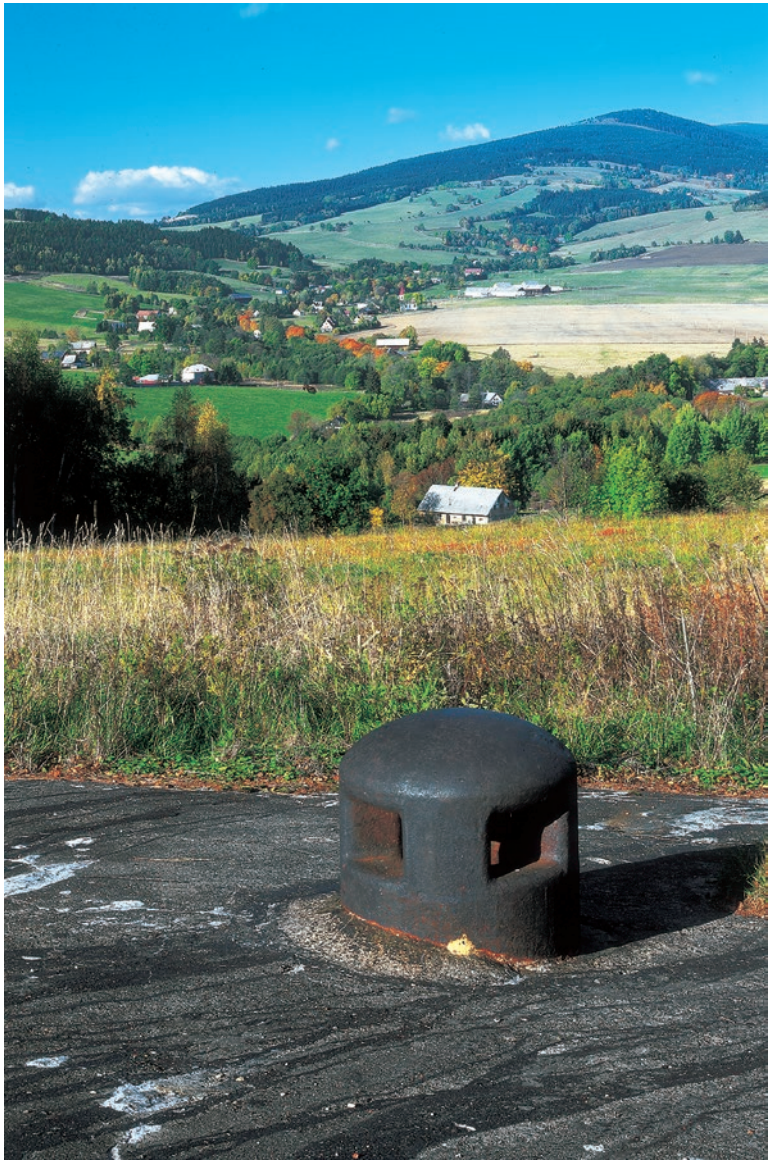

Broumovské stěny

Na severovýchodě východních Čech se zvedá táhlý modravý pás **Orlických hor**. Rozkládá se v těsné blízkosti hranice s Polskem v délce přes 50 km ve směru severozápad - jihovýchod. Nejvyšším vrcholem je Velká Deštná (1 115 m n. m.).

Geomorfologicky patří Orlické hory do Krkonošsko-jesenické subprovincie. Jejich hřbet s průměrnou nadmořskou výškou 789 m tvoří pásmo na sebe navazujících hlavních vrcholů přesahujících výšku 1000 m n. m., z nichž Velká Deštná se svými 1115 m n. m. je nejvyšší. Hluboká a strmá údolí jsou typická pro řeky a potoky Orlických hor a dotvářejí tak charakteristický ráz krajiny. Zbytky původních porostů najdeme nejenom v národních přírodních rezervacích **Bukačka** a **Trčkov,** ale i v dalších přírodních rezervacích. Osobitá krása této oblasti je dotvářena zachovalou lidovou architekturou.

Rozlomením a vzpříčením původní starohorní kry vznikly i sesterské **Bystřické hory** (Góry Bystrzyckie). Od Orlických hor je odděluje táhlý úval Divoké Orlice. Orlickozáhorskou brázdou protéká řeka **Divoká Orlice**, tvořící od Trčkova až po Zemskou bránu státní hranici dlouhou 29 km. Po počátečním klidném toku proráží bouřlivě horský hřeben a proniká do vnitrozemí v oblasti nazvaném Zemská brána. Vytváří zde hlubokou soutěsku s obnaženými rulovými skalisky vysokými až 40 metrů a svůj prudký tok zklidňuje v údolní nádrži Pastviny.

Králický Sněžník, Staroměstská pevnostní oblast

Orlické hory, Bukačka

Pohlédneme-li z Velké Deštné přes Dolinu Klodzkou, náš pohled se zarazí o masiv **Králického Sněžníku** (1423 m n. m.). Králický Sněžník je třetím nejvyšším pohořím v České republice a tvoří rozmezí mezi Čechami, Moravou a Kladskem. Přes vrchol běží česko - polská hranice a asi 400 m jihovýchodně od sochy slůněte je položen hraniční kámen. Soška slůněte nedaleko základů bývalé Liechtensteinovy chaty je nynějším symbolem Králického Sněžníku. V jeho masivu ve výšce 1380 m n. m. pramení řeka Morava. V roce 1990 zde byla vyhlášena na ploše 1694,67 ha národní přírodní rezervace. Leží v centrální a vrcholové části stejnojmenného pohoří v nadmořské výšce

820 - 1424 m. K zamezení rušivých vlivů z okolí bylo pro rezervaci vymezeno ochranné pásmo o rozloze 1371,24 ha.

Jak již bylo uvedeno v první části, byla na polské straně zřízena rozlehlá chráněná oblast, zahrnující masiv Sněžníku, Góry Złote a Bialské hory. Celá oblast je unikátní svou neporušenou přírodou, lokalitami původních porostů, fantastickým reliéfem krajiny a z hlediska nadmořské výšky a krápníkové výzdoby i ojedinělou Medvědí jeskyní (Jaskinia Niedźwiedzia) s překrásnou soustavou miniaturních jezírek. Evropsky nejvýznamnější je ovšem již vzpomínaný vrch Klepý (1143 m n. m.) na hranicích s Polskem. Na mapách je označován i jako Trojmorski Wierch, což přesně vystihuje jeho význam. Voda z jeho vrcholu odtéká do tří moří – Černého, Severního a Baltského. Často se proto Králický Sněžník nazývá vzletně „střechou Evropy". Druhé takové místo bychom našli až v jihovýchodním Švýcarsku, na vrcholu Berniny (4049 m n. m.).

Na severovýchodním okraji sudetského horského pásma, které lemuje naše severní hranice, se nacházejí **Rychlebské hory**. Najdeme je v Javornickém výběžku, severozápadně od města Jeseník. Hraniční pohoří se táhne mezi Bílou Vodou v samé špici výběžku a Ostružnou. Jedná se o poměrně plochou hornatinu s výškovou členitostí dosahující 300 až 500 m n. m. Průměrná výška Rychlebských hor činí přibližně 645 m n. m. a pohoří se na našem území rozkládá na ploše 276 km^2. Nejvyšším vrcholem Rychlebských hor je hora Smrk (1126 m n. m.) zvedající se v jižní části pohoří v blízkosti Ramzovského sedla. Za návštěvu určitě stojí jeskyně Na Pomezí s bohatou krápníkovou výzdobou, vzniklé ve sněhobílých vápencích, nebo blízká puklinová jeskyně Na Špičáku.

V Žulovské pahorkatině se na vrcholu Smolný (404 m n. m.) rozkládá skalní město nazývané Venušiny misky. Díky kulovité odlučnosti žuly zde nalezneme zvláštní skalní útvary (misky, sedadla, výklenky), kvůli kterým stojí za to vystoupat na vrchol. Přesto že se jedná o dílo vody a větru, byl jim v minulosti připisován mystický význam. Na strmých stěnách vás určitě zaujmou zvláštní svislé skalní útvary, tzv. žlábkové škrápy.

Nejvýchodnější hranici Euroregionu Glacensis tvoří výrazná horská hradba **Hrubého Jeseníku**, členité hornatiny o průměrné nadmořské výšce 1350 m. Centrální a nejmohutnější pohoří Jesenické oblasti, tzv. „střecha Moravy", je po Krkonoších druhé nejvyšší pohoří ČR. Nejvyšším vrcholem je Praděd (1491 m n. m.), pátá nejvyšší hora ČR. K dalším významným vrcholům patří Keprník (1423 m n. m.), Vysoká Hole (1464 m n. m.) nebo Mravenečník (1343 m n. m.). Celkem má Hrubý Jeseník 56 tisícovek, což je po Šumavě druhý největší počet. Jako celek je Hrubý Jeseník chráněn v CHKO Jeseníky. Je zde i větší množství chráněných území, zejména ve vyšších polohách. Mezi nejcennější zcela jistě patří Velká kotlina s pozůstatky ledovcové květeny a s téměř 500 druhy vyšších rostlin (nejvíce v ČR), Národní přírodní rezervace Šerák – Keprník a vodopád Bílé Opavy.

Znalcům, ale i amatérům věnujícím se geologii, můžeme doporučit výstavu věnující se geologii a mineralogii ve vodní tvrzi v **Jeseníku**. Krásnou minera-

logickou sbírku naleznete i v muzeu v **Nové Pace**. A úžasnou učebnicí geologie v praxi nabízejí geoparky **Broumovsko** a **Český ráj**.

Vodopisná síť české části Euroregionu Glacensis je zajímavá. Po hřebeni pohraničních hor probíhá evropské rozvodí mezi Baltským, Severním a Černým mořem. Broumovský výběžek odvodňuje řeka Stěnava, odvádějící vodu do Kladské Nisy a jejím prostřednictvím do moře Baltského, stejně tak jako vodní toky Rychlebských hor. Hlavními řekami odvodňujícími většinu regionu jsou Labe, tekoucí do Severního moře, a Morava, která své vody odvádí do Dunaje a dále do Černého moře. Při putování krajinou nelze opomenout ani jejich přítoky. Ať již vzpomínané řeky Úpu, Metuji, Tichou a Divokou Orlici, ale i Cidlinu, Loučnou, Bělou, Kněžnou a pochopitelně i Moravskou Sázavu odvádějící své vody do Moravy.

3.2 Historie

Pokud bychom měli vypsat historii regionu, tak bychom museli čtenářům předložit rozsáhlou publikaci o mnoha stech stránek. Proto v této části shrneme jen některá nejzákladnější fakta.

Nejstarší historie

Nejstarší stopy osídlení na území dnešních severovýchodních Čech pocházejí z doby kamenné, ať již starší (paleolitu), či častější nálezy z doby mladší (neolitu). Nacházíme je v místech, kudy průsmyky táhla už v paleolitu zvěř, na kterou pravěcí lovci čekali.

Pro zajímavost připomeňme alespoň některé nálezy:

Nález mamutích klů a následně téměř celé kostry mamuta v cihelně ve Svobodných Dvorech u Hradce Králové v r. 1899, množství nálezů z okolí Dobrušky, včetně kamenných nástrojů a částí koster mamutů. Mamutí kly a kosti byly nalezeny i v jiných lokalitách, např. u Žernova (1980), v bývalé cihelně u Nového Města nad Metují (2006) a jinde.

Od sklonku neolitu, přibližně 2000 let před n. l., se na území Čech střídaly různá etnika a kultury. Po těchto kočovných kmenech nacházíme stopy na nejrůznějších archeologických nalezištích v celém regionu, např. u Čáslavek a Zaloňova na Jaroměřsku, v oblasti staré cihelny v Kostelci nad Orlicí aj. Odborníci zde hovoří o kulturách únětické, lužické, slezsko – plátenické, halštat-

ské a dalších. Zájemcům o archeologii doporučujeme návštěvu **archeoparku ve Všestarech** u Hradce Králové.

Postupné osídlování regionu

V 5. a 6. století přišli od východu do téměř neosídlené země první Slované a trvale se v ní usadili. Nejstarší nálezy slovanské keramiky v našem regionu pocházejí z 8. až 11. století např. z Čáslavek, Třebešova u Rychnova nad Kněžnou, Hustířan a Jaroměře.

Východ Čech obsadil kmen Charvátů, v jehož čele stáli Slavníkovci. V 10. století došlo k vyvraždění Slavníkovců a Čechy jsou sjednoceny pod vládou Přemyslovců. V následujících stoletích dochází ke kolonizaci dalších územních částí kladského pomezí.

S rozmachem Slovanů dochází k budování prvních opevněných sídel. Důležitým faktorem osidlování a také budování královských hradů byly zemské stezky. Většinou směřovaly z vnitrozemí přes Jaroměř k pohraničním horám a dál do Polska. Jejich význam dokládají i nálezy římských mincí. Některé hrady se postupem času změnily na honosná sídla a z jejich podhradí vyrostla města, význam jiných naopak vymizel a byly nahrazeny nově vzniklými městy.

Ve 12. a 13. století dochází k výrazné kolonizaci severovýchodních Čech. Jsou rozšiřována původní sídla vzniklá na soutocích řek, např. Hradec Králové, nebo zakládána místa nová, např. věnné město českých královen Jaroměř (první písemná zpráva z roku 1126).

Od husitských válek k Bílé hoře

Husitské hnutí se výrazně projevilo i v oblasti regionu. Je známo, že ve východních Čechách se k husitům kromě vesnické chudiny a měst přidala především drobná šlechta.

Po husitských válkách dochází k rozsáhlé výstavbě v pozdně gotickém, později v renesančním slohu. Rozkvět regionu výrazně ovlivnily jak rody Pernštejnů a ze Smiřic, tak i bohatá renesanční města.

Do historie celého dnešního euroregionu výrazně zasáhly události před a hlavně po Bílé hoře. Třicetiletá válka (1618 - 1648) celý kraj krutě postihla. Značné škody a ztráty působili Švédové. Pomalu se zotavující města byla následně často téměř zničena obrovskými požáry. Řada panství byla konfiskována a dostala se do majetku cizích rodů. Noví majitelé prováděli na svých državách násilnou rekatolizaci. Obyvatelstvo bylo donuceno stát se katolíky, přestože většina vyznávala podobojí.

Rozmach výroby v 18. a 19. století

V souladu s politikou Marie Terezie a osvícenstvím Josefa II. a následně Leopolda II. dochází k rozvoji průmyslové výroby v regionu, především textilní, ale i strojírenské. Války o slezské dědictví a ztráta Slezska vedla Marii Terezii k podpoře rozvoje českých zemí. K rozvoji celé české kotliny výrazně přispěl vývoj železniční dopravy. Od výstavby první trati z Vídně do Olomouce a následně z Olomouce do Prahy (příjezd prvního vlaku do Prahy 1845) dochází k rozšiřování železniční dopravy, s některými přestávkami vlastně dodnes.

Takřka o sto let později, v roce 1866, zasáhla celé severovýchodní Čechy, od Trutnova až po Hradec Králové, válka prusko – rakouská. Rozhodující bitvu této války svedli ustupující Rakušané s Prusy u Hradce Králové 3. července 1866. Po bojích zůstalo na polích mnoho mrtvých lidí i koní, které bylo nutno pohřbít, a navíc všechna okolní města vytvářela polní lazarety pro raněné jak z jedné, tak i druhé strany. Dodnes je kraj kolem Trutnova, Jičína, Náchoda a především okolí Chlumu u Hradce Králové poset pomníky na památku raněných a padlých v prusko – rakouské válce r. 1866.

V druhé polovině 19. století za dlouhého panování císaře Františka Josefa I. nastal v Česku významný hospodářský rozvoj. Většina (asi 70 %) průmyslu Rakouska – Uherska se soustředila v českých zemích, včetně oblastí osídlených Němci.

20. století

Celou oblast, stejně tak jako celou Evropu, samozřejmě postihla I. světová válka. Ve všech městech a obcích nacházíme památníky se jmény padlých, což logicky vedlo ke ztrátám pracovních sil. Ale i tak se nově vzniklá Československá republika rozvíjela a podporovala rozmach regionů a podnikání. I na území dnešního euroregionu vznikla řada firem, většinou strojírenského a textilního charakteru, které svými výrobky šířily slávu značky Made in Czechoslovakia po celém světě, jako např. Škoda Hradec Králové, Mlýnské stroje firmy Prokop Pardubice, kuchyňské strojky Porkert ze Skuhrova, ale také i klavíry firmy Petrof z Hradce Králové a další.

Výstavba opevnění a události konce války

Počátkem roku 1938 byla na hraničních kopcích od Krkonoš až po Ostravu v krátké době vybudována známá pevnostní linie Stachelberg, Dobrošov, Hanička, Bouda, Cihelna a další na obranu proti nacistickému Německu. Přes odhodlání československého lidu ubránit republiku bylo rozhodnuto v diplomatických kruzích - Mnichovskou dohodou. Naše hraniční pevnosti se tak bez boje staly snadnou kořistí německé armády.

Koncem dubna 1945 počala německá vojska, přesněji skupina armád „Střed“ pod vedením maršála Schörnera, ustupovat do Čech. Němci, aby získali čas, se rozhodli čelit rychlému postupu Rudé armády praktikou spálené země. Severovýchodní a střední Čechy se měly stát místem

posledního marného odporu fašistických vojsk. Od 3. května však začala ozbrojená povstání v českých městech, která už fašisté nedokázali potlačit. A tak v posledních hodinách války umírali nejen ti, kteří nám přinášeli toužebně očekávanou svobodu, ale i českoslovenští občané, kteří se vzepřeli nenáviděným okupantům.

3.3 Svědkové minulosti

Není však dost dobře možné popsat všechny památky, které můžeme v tak rozsáhlém regionu nalézt. Pokusíme se vám nabídnout, vážení čtenáři, alespoň určitý výběr podle zajímavosti nebo architektonické hodnoty, rozdělený podle lokalit.

Naše „putování za svědky minulosti" začneme na severu české části Euroregionu Glacensis. Tak tedy vzhůru do Krkonoš a Podkrkonoší.

Podkrkonoší

Na polské straně vrcholu Sněžky najdeme 14 metrů vysokou kapli sv. Vavřince, nejstarší stavbu na Sněžce.

Významnou památkou Špindlerova Mlýna je klasicistní kostel sv. Petra a Pavla, vystavěný v letech 1802-07 na místě původního dřevěného kostelíka.

Město **Trutnov** vzniklo pravděpodobně ve 13. století (kolem roku 1250, první písemná zmínka je z roku 1260). Dominantní je především kostel, radnice, jejíž dnešní podoba je výsledkem přestavby po velkém požáru města roku 1861, čtvercové náměstí, bývalý hrad, dnes objekt Muzea Podkrkonoší a Krakonošova kašna s impozantní postavou vládce hor. Zajímavostí je i postava Krakonoše, zde přesněji Rýbrcoula, na silnici směřující do Krkonoš, vycházející ze zobrazení na Helwigově mapě z 16. století.

Špindlerův Mlýn

Trutnov, náměstí

Kuks, Betlém M. Brauna

V **Hostinném** nás na západní straně náměstí zaujme budova renesanční radnice, postavená na základech dvou původních gotických domů. Poprvé je uváděna v polovině 15. století. V roce 1525 byla k radniční budově přistavěna renesanční radniční věž. Po požáru v roce 1610 byla přestavěna italským stavitelem C. Valmadim a ozdobena sgrafity. V průčelí věže stojí postavy dvou 4,80 m vysokých obrů, rolandů, v římské zbroji. Nejstarší kamennou stavbou ve městě je děkanský kostel Nejsvětější Trojice. První zmínka o kostele pochází dokonce z roku 1270 v souvislosti s jeho vysvěcením. Kostelní věž vysoká 53 m má dva zvony z let 1599 a 1612.

Nedaleko Dvora Králové nad Labem se rozkládá dominanta Podkrkonoší, barokní komplex špitálu s kostelem Nejsvětější Trojice, **národní kulturní památka Kuks**. Byl založen koncem 17. století hrabětem F. A. Šporkem. Stavitelem areálu byl G. B. Alliprandi. O výzdobu se postaral M. B. Braun. Ze Šporkova zámku zbyly pouze části, zůstalo kaskádové schodiště, poškozená zámecká kuchyně a některé drobné stavby. Nejvýznamnější součástí výzdoby jsou bezesporu pískovcové sochy v nadživotní velikosti - dvanáct alegorií Ctností a Neřestí od M. B. Brauna a sousoší Náboženství. V nedalekém, asi 3 km vzdáleném Novém lese u Stanovic, lze zhlédnout sochy a reliéfy z Braunovy dílny, vytesané do pískovcových skal jako monumentální Betlém.

Hostinné, náměstí

Zámek Náchod

Náchodsko a Broumovsko

Významnou historickou i kulturní památkou Náchodska je komplex zámku v **Ratibořicích** a **Staré Bělidlo**. První písemná zpráva o existenci panského sídla a vsi v Ratibořicích pochází z roku 1388. Krásná, bohatá a duchaplná Kateřina Frederika Vilemína Benigna, vévodkyně Zaháňská (1781 – 1839) si Ratibořice zvolila za své stálé letní sídlo. Zámek nechala v letech 1825-26 přebudovat ve stylu klasicismu a empíru.

Náchod, původně raně gotický hrad vystavěný v polovině 13. století, byl přestavěn na přelomu 16. a 17. století na renesanční zámek. V pobělohorské době zámek získal rod Piccolomini. Za jejich držení byl zámek rozšířen a barokně přestavěn. Historickému náměstí vévodí gotický kostel sv. Vavřince s dvěma typickými věžemi, které mají nahoře dřevěné bednění s dřevěnými cibulovými báněmi, postavený na počátku 14. století. Poprvé je písemně zmiňován 1335. Zajímavostí je i postavení obou věží, nesouměrně vůči ose kostela.

Jižně od Náchoda se rozkládá **Nové Město nad Metují**, městská památková rezervace, známá především svým renesančním náměstím a zámkem, založeným jako součást města roku 1501 Janem Černčickým z Kácova. V polovině 16. století, za Pernštejnů, získalo renesanční podobu nejen náměstí, ale i zámek,

Nové Město nad Metují, renesanční náměstí

Jaroměř, Pevnost Josefov

Ratibořice, Staré Bělidlo

který byl v polovině 17. století znovu upraven, tentokrát barokně. Poslední úpravy probíhaly na počátku 20. století. V některých pokojích zámku je jedinečný secesní interiér.

Asi 4 km na východ od Nového Města nad Metují leží malá obec **Slavoňov**. Připomíná se již k roku 1369. Středem pozornosti návštěvníků je dřevěný kostel sv. Jana Křtitele. Byl postaven roku 1553. Stavba je vzácnou ukázkou lidové dřevěné architektury. Cenná je především původní vnitřní výzdoba z let od po-

stavení kostela až do roku 1705, tak jak byla postupně doplňována, tzn. ornamenty a figurální malby. U kostela obklopeného venkovským hřbitovem stojí renesanční bedněná zvonice s podsebitím z 16. století.

Město **Jaroměř**, založené ve druhé polovině 13. století, bylo od roku 1307 královským věnným městem. Naší pozornosti by určitě neměl uniknout gotický kostel sv. Mikuláše z druhé poloviny 14. století. Jsme-li v Jaroměři, potom prohlídka fortifikačního systému Josefovské pevnosti, včetně kasemat, je pro nadšeného turistu takřka samozřejmostí. Jednou z historických zajímavostí je fakt, že pevnost **Josefov** (původní název Ples)**,** vybudovanou v těsném sousedství Jaroměře v letech 1780-85 na obranu proti pruskému vojsku, nepřítel v roce 1866 prostě obešel.

Broumovsko

Území po svém přirozeném středisku městu **Broumově** nazývané Broumovsko, bylo pusté až do přelomu 12. a 13. století, kdy je získali benediktini z kláštera v Břevnově u Prahy, kteří postupně celý prostor kolonizovali. Nejprve založili **Polici nad Metují**, kde nás ještě dnes okouzlí úžasná výzdoba portálu kostela, a od poloviny 13. století podvodně pronikli i na Broumovsko, které v té době bylo ještě královským majetkem a součástí Kladska. Během dalšího vývoje zůstalo celé území v držení benediktinů a sdílelo tak i osudy se svým mateřským centrem, benediktinským klášterem sv. Václava v Břevnově. Dnešní podoba broumovského kláštera je výsledkem barokní přestavby původního probošství z let 1728-33, prováděné K. I. Dientzenhoferem. Dalšími cennými památkami města jsou farní kostel sv.

Broumovský klášter, knihovna

Police nad Metují, portál kostela

Petra a Pavla (barokně upravený, původně gotický ze 14. století), kostel sv. Václava (z roku 1729) a dřevěný hřbitovní kostel Panny Marie, který jediný zůstal z původní středověké zástavby. Byl postavený pravděpodobně po požáru v roce 1421 a je jednou z nejstarších dřevěných stavebních památek v Čechách vystavěnou asi v období let 1449-50.

Stavební barokní aktivity kláštera se neomezily jen na Broumov, ale zasáhly celé farní území a prostor broumovského panství. Začátek barokní přestavby Broumovska můžeme datovat do konce 17. století. V první polovině 18. století pak podle plánů K. I. Dientzenhofera probíhaly další přestavby farních kostelů, Dientzenhoferův rukopis nese i poutní kaple na Hvězdě v Broumovských stěnách.

Rychnovsko a Orlické hory

Město **Dobruška** osloví návštěvníky především svou renesanční radnicí z druhé poloviny 16. století s věží vysokou 45 m. Historickému centru města vévodí děkanský chrám sv. Václava, výtvor stavitele M. Rossiho, jehož impozantní průčelí je dodnes jedním z nejhodnotnějších architektonických skvostů města. Městské muzeum v Dobrušce se může pochlubit i zajímavostí, připomínající židovskou obec ve městě. Ve sklepení muzea se nachází unikátní židovská rituální lázeň mikve.

První místo, které máme v této části regionu písemně doloženo, a to v Kosmově kronice k roku 1068, je **Opočno**. Připomíná se v souvislosti s volbou pražského biskupa na nedalekém Dobeníně. V té době ale ještě neexistovalo měs-

Dobruška, renesanční radnice

to, stálo tu jen hradiště náležející přemyslovským knížatům, které mělo hlavně strážní funkci. Pravděpodobně až ve 14. století v jeho areálu vznikl středověký gotický hrad a nevelké město. Přesto zůstává Opočno jedním z nejstarších, písemnými prameny doložených sídlišť v podhůří Orlických hor. Renesanční zámek na místě přemyslovského hradu byl vystavěn Vilémem Trčkou z Lípy v letech 1560-69. Za Colloredů (od roku1636) byl zámek barokně upraven, avšak vnější renesanční podoba zůstala zachována.

Výraznou dominantu města **Rychnov nad Kněžnou** tvoří barokní zámek, upravovaný na přelomu 17. a 18. století J. B. Santinim. Za návštěvu stojí nejen zámek, ale i pozoruhodná galerie a zámecký kostel Nejsvětější Trojice postavený v letech 1594 – 1602 v pozdně gotickém slohu. Nové průčelí z roku 1713 je dílem J. B. Santiniho. Jeho zvláštností je kulisovité natočení a orientace na

Rychnov nad Kněžnou, zámek

prodlouženou osu zámku. Nedaleko kostela je hranolová zvonice z roku 1604 s renesančním, v Čechách třetím největším zvonem Kryštofem, který byl ulit J. Benešovským z Moravské Třebové.

Liberk, malá obec nedaleko Rychnova nad Kněžnou je známá především svou nejcennější památkou, dřevěným kostelem sv. Petra a Pavla z konce 17. století.

Doporučujeme navštívit i malou příhraniční ves **Neratov**, kde byl v letech 1723-33 vybudován, údajně podle plánů G. B. Alliprandiho, monumentální kostel Nanebevzetí Panny Marie. V archivních materiálech je však jako autor

Liberk, interiér kostela

Neratov, kostel

kostela uveden C. A. Reina. V roce 1945 kostel vyhořel, zničená střecha byla provizorně opravena, ale roku 1952 došlo ke zřícení klenby lodi. Od té doby kostel chátral. V poslední době se však znovu probouzí k novému životu jako bájný pták Fénix. Objekt je zastřešen netradičním způsobem v kombinaci se sklem. Vnitřní prostory zůstanou podle současných plánů i nadále bez vnitřní okázalé výzdoby, ale kostel tím neztrácí vůbec nic na své originalitě, spíše naopak.

Potštejn, hrad

Zřícenina hradu **Potštejn,** trosky mohutné gotické stavby, jejíž počátky sahají do poloviny 13. století. Dnešní pozdně gotické a raně renesanční zbytky hradu – zbytky hradeb, bran, palác přestavěný na kapli (nově obnovený) pocházejí z konce 15. a počátku 16. století. V městečku pod hradem můžeme navštívit i rozkošný pozdně barokní zámeček, vystavěný v letech 1749-55 na místě původního poplužního dvora rodem Harbuval-Chamaré.

Doudleby nad Orlicí, renesanční čtyřkřídlý zámek z 16. století se pyšní krásnou fasádou zdobenou sgrafity a vytvořil dokonalé kulisy při natáčení scén filmu „Bathory".

Za návštěvu určitě stojí empírový Nový zámek v **Kostelci nad Orlicí** s nádherným anglickým parkem a malým, zajímavým muzeem.

Několik set metrů západně od kosteleckého zámku byl v letech 1588 – 1644 vystavěn pozdně renesanční zámek **Častolovice**, postavený na místě někdejší vodní tvrze. Zámek byl různě upravován až do počátku 20. století. Místnosti expozice jsou zařízeny v různých stylech vyvolávajících atmosféru dřívějšího života na zámku. Vystavena je rozsáhlá sbírka obrazů, série portrétů českých králů a významných představitelů šternberského rodu.

Častolovice, zámek

Královéhradecko

Na návrší nad soutokem Labe a Orlice bylo na místě staršího přemyslovského hradiště počátkem 13. století založeno jedno z nejstarších měst v *Čechách*, **Hradec Králové,** od počátku 14. století věnné město českých královen. První písemná zpráva o existenci města je z roku 1225. Za návštěvu mimo jiné určitě stojí gotická cihlová katedrála sv. Ducha (1307, úpravy 1864-74), staré město s řadou cenných staveb s dispozicemi původních gotických domů i muzeum na nábřeží Labe, dílo J. Kotěry (1906-1912).

Jednou z nejvýznamnějších staveb krajského města je dominantní Bílá věž vedle kostela sv. Ducha na Velkém náměstí. Byla postavena z bílého hořického pískovce, odtud její název. Není věží kostelní, nýbrž strážní a požární, vystavěnou v letech 1574-80.

Zvláštností věže je věžní zvon Augustin. Je druhý největší v Čechách - jeho výška je 169 cm, spodní průměr 206 centimetrů, váha pak 9,8 tuny.

Nedaleko Hradce Králové nalezneme zámek **Hrádek u Nechanic** postavený jako reprezentační sídlo F. A. Harracha v letech 1841-54 ve stylu romantické anglické gotiky. Zámecký interiér je ukázkou šlechtického bydlení 19. století s bohatým původním historickým zařízením a zámeckou obrazárnou. Součást zámku tvoří rozsáhlý anglický park, budovaný od roku 1844.

Další významnou kulturní památkou euroregionu je Proboštův betlém v nedalekých **Třebechovicích pod Orebem**. Dřevěný betlém z 19. století o roz-

Hradec Králové, katedrála sv. Ducha

Hrádek u Nechanic, zámek

Třebechovice pod Orebem, Proboštův betlém

měrech 7 x 3,2 x 2,7 m obsahuje přes 2000 vyřezávaných předmětů, z toho 51 pohyblivých figur a 120 figur na pohyblivých pásech. Dílo řezbáře J. Probošta a sekerníka J. Kapuciána, který betlém rozpohyboval, má dvě části. V horní je zachycena legenda Nového zákona od Kristova narození až po vzkříšení, v dolní je zobrazena každodenní práce obyčejných třebechovických řemeslníků. Betlém byl v roce 1967 s úspěchem vystavován na světové výstavě EXPO v Montrealu.

Pardubicko a Chrudimsko

Výraznou dominantou kraje je **Kunětická hora**. Vysoký vrch, tyčící se uprostřed roviny, si vybral ke stavbě hradu husitský hejtman Diviš Bořek z Miletínka. Dnešní dispozice hradních prostor pochází z počátku 16. století. V této době se již hrady nestavěly, ale Pernštejnové hrad budovali jako pohodlné renesanční sídlo i jako zázemí pro případ ohrožení.

Kunětická hora

Pardubice, zámek

Nejvýznamnější historické stavební památky regionu jsou neodmyslitelně spjaty se jménem starého rodu Pernštejnů. **Pardubice** vznikly před rokem 1340, kdy se poprvé připomínají jako nové město. Ale již dříve stával při soutoku Labe a Chrudimky starší vodní hrad. Až po roce 1491 jej Vilém z Pernštejna přeměnil na pevnost uprostřed hliněného valu se čtyřmi kruhovými rondely. V letech 1519-23 se gotický hrad přeměnil na renesanční zámek. Hlavní dominantou městské památkové rezervace je Zelená brána, dříve zvaná Pražská. Její pozdně gotický tvar pochází z roku 1507.

Město **Chrudim** se známým muzeem loutek je i rodištěm Josefa Ressla, vynálezce lodního šroubu. Město vzniklo v době Přemysla Otakara II. na místě staršího hradiště a od počátku 14. století bylo též královským věnným městem. Dominantou města je chrám Nanebevzetí Panny Marie, původně gotická stavba s údajně románskými základy a novogotickou úpravou z poloviny 19. století. Barokní průčelí staré původně renesanční radnice na severní straně náměstí dotváří nezaměnitelný ráz chrudimského centra. Z období renesance se nedaleko náměstí zachovala významná stavba s arkádami - Mydlářovský dům. Ve starobylých interiérech domu dnes sídlí Muzeum loutkářských kultur.

V těsné blízkosti města nalezneme jedinečnou památku starého venkovského stavitelství, kostel sv. Bartoloměje v obci **Kočí**, zřízený fundací královny Žofie (manželky Václava IV.) v roce 1397. Stavba zachovává původní dispozici opevněného kostela s vodním příkopem, překlenutým zastřešeným dřevěným mostem. Spolu se zvonicí a mostem vytváří kostel stavební celek mimořádné výtvarné kvality, ojedinělý v českých zemích.

Milovníci koní určitě nemohou opomenout nedaleký zámek **Slatiňany** s hipologickým muzeem (druhým největším v Evropě) a hřebčínem.

Slatiňany, zámek

Navštěvujete-li rádi zříceniny hradů, neopomeňte hrad **Lichnici**, romanticky se vypínající nad Lovětínskou roklí poblíž města Třemošnice, původní sídlo jednoho z nejvýznačnějších českých šlechtických rodů – pánů z Lichtenburka. Trosky hradu **Oheb** ční nad řekou Chrudimkou jako připomínka loupeživých rytířů 15. století.

Nedaleko Skutče je obec Předhradí. Při příjezdu vás upoutá vysoká gotická věž hradu **Rychmburku**, jednoho z mála bezpečných sídel, kam se mohla uchýlit východočeská katolická šlechta za husitských válek.

Svitavsko

Takřka na jihu regionu se rozkládá královské věnné město **Polička**, městská památková rezervace s dochovanou částí městských hradeb, rodiště hudebního skladatele Bohuslava Martinů. Dominantou města je chrám svatého Jakuba. Byl postaven v letech 1853-65 v novogotickém slohu na místě, kde již kdysi stával nejprve gotický kostelík a později barokní kostel zničený požárem.

Jen o několik kilometrů jižněji, na někdejší hranici Království českého a Markrabství moravského, dal král Přemysl Otakar II. ve druhé polovině 13. století vystavět hrad **Svojanov**. Ještě Karel IV. uváděl hrad mezi strategickými hrady, které mají být navždy zachovány v majetku českého krále. Dnes je nejcennější architektonickou památkou původní gotická válcová věž a oválné středověké jádro hradu.

Město **Svitavy** ležící na hranicích Čech a Moravy, patří k nejstarším v kraji. Osada Svitava byla založena někdy v polovině 12. století v těsné blízkosti významných kupeckých stezek. Původní osadu s kostelem založili premonstrátští mniši z Litomyšle a nazvali ji podle zde protékající řeky Svitavy. Mezi významné pamětihodnosti města patří kromě staré radnice i některé měšťanské domy.

Svitavy, měšťanské domy

Město **Moravská Třebová** vzniklo asi v polovině 13. století. První písemná zmínka je obsažena v listině z roku 1270. Díky mimořádnému stavebnímu a kulturnímu vývoji v 16. století si vysloužilo přezdívku „Moravské Atény". Mezi nejvýznamnější renesanční památky ve střední Evropě patří bezesporu i zámek v Moravské Třebové. Právě zde, roku 1492, se poprvé v českých zemích, objevily moderní renesanční prvky. Dnešní zámecká stavba, její severní křídlo, bohatě zdobené arkádami, pochází až z počátku 17. století, z doby vlády Ladislava Velena ze Žerotína.

Již od 12. století bylo město **Litomyšl** význačným kulturním a církevním centrem na historickém česko-moravském pomezí. Za svou dnešní podobu vděčí město i zámek rodu Pernštejnů. Ti budovali litomyšlský zámek okázale jako pohodlnou renesanční rezidenci. Opravený renesanční zámecký areál, v němž se dochovala i ojedinělá barokní divadelní scéna, byl v roce 1999 zapsán do seznamu památek chráněných UNESCO. Další dominantu města Litomyšle tvoří barokní komplex piaristické koleje s kostelem Nalezení sv. Kříže, postaveným v letech 1616 – 1730.

Litomyšl, zámek

Nedaleko Litomyšle si naši návštěvu určitě zaslouží městečko **Luže**, v jehož blízkosti stojí hrad **Košumberk**, dávné rodové sídlo pánů Slavatů z Luže, poprvé připomínané v roce 1318. Zříceniny zmíněného goticko-renesančního hradu Košumberka, s dnes unikátně obnoveným renesančním palácem z konce 16. století, jsou v současnosti majetkem obce Luže. Obci vévodí dvouvěžový poutní kostel zasvěcený Panně Marii Pomocnici Křesťanů, z let 1690-95. Jedná se o ojedinělou, stylově čistou barokní stavbu, viditelnou ze širokého okolí.

Putujete-li okolím Litomyšle, neopomeňte navštívit **Nové Hrady**. Pod zaniklým hradem Kostků z Postupic vybudoval v letech 1773-83 Jan Antonín Harbuval-Chamaré rokokový zámek na principu přísné osové souměrnosti. V posledních letech byl zámek opraven a je přístupný veřejnosti. Někdy se mluví o východočeských Versailles.

Nové Hrady, zámek

Orlickoústecko

Přirozeným centrem regionu je **Ústí nad Orlicí**, jehož počátky spadají do druhé poloviny 13. století, kdy se za vlády Přemysla Otakara II. začala rozrůstat stará slovanská osada „Oustí". Jeho krásný historický střed s téměř pravidelným čtvercovým náměstím s podloubími a typickými starými domy je od roku 1991 městskou památkovou zónou, doplněnou zajímavými stavbami významných českých architektů.

Město má významnou kulturní tradici. Zasloužili se o ni velké hudební osobnosti. Za všechny jmenujme houslového virtuosa Jaroslava Kociana a violoncellistu Bohuše Herana, jejichž odkaz připomínají každoroční mezinárodní hudební soutěže. Svérázno u a významnou tradicí je malování a stavění „ústeckých betlémů", jejíž počátky bychom našli již v 18. století.

V městě **Česká Třebová** se nachází jediná románská rotunda ve východních Čechách. Tvoří základ kaple sv. Kateřiny a najdeme ji na pravém břehu řeky Třebovky, uprostřed starého hřbitova. Původní rotunda z lomového kamene pochází asi z první poloviny 13. století. Ve druhé polovině 14. století byla goticky upravena.

Město **Letohrad** se může pochlubit nejen raně barokním zámkem, ale i ojedinělou barokní stavbou, ve které je dnes umístěno unikátní muzeum řemesel. Dnešní zámek byl postaven na místě původní tvrze v letech 1680-85. Vedle zámku byla současně vystavěna i barokní zámecká kaple (nynější kostel svatého Václava), překvapující svou jedinečnou štukovou výzdobou. Zvláště pozoruhodné jsou figurální štuky na klenbě lodi a presbytáře. Velkou a zásadní rekonstrukcí prošel zámek v devadesátých letech 20. století.

Jablonné nad Orlicí, náměstí

Město **Žamberk** vzniklo někdy na přelomu 13. a 14. století. První písemná zmínka pochází z roku 1341. Na konci 16. století zde vybudoval Mikuláš z Bubna renesanční zámek. Do dnešní podoby byl upraven v letech 1810-15. Dominantní stavbou města je monumentální dvouvěžový kostel sv. Václava. Stojí na místě původního, poprvé písemně doloženého k roku 1369. Zajímavý je boční oltář s obrazem sv. Antonína Paduánského buď přímo od samotného P. Brandla, génia českého baroka, nebo od některého z jeho žáků.

Asi 13 km jihovýchodně od města Žamberk po silnici I/11 se na svahu nad Tichou Orlicí rozkládá **Jablonné nad Orlicí** s malebným náměstím, obklope-

Ústí nad Orlicí

Letohrad, zámek

Žamberk, kostel sv. Václava

ným půvabnými roubenými stavbami. Historické jádro města, jehož počátky můžeme datovat do období kolonizace Přemysla Otakara II., je dnes městskou památkovou zónou.

Na ostrohu nad obcí **Litice nad Orlicí** se pyšně vypíná původně gotický hrad z přelomu 13. a 14. století, vybudovaný rodem Půticů v době vrcholné kolonizace zdejšího kraje. Nejslavnější léta zažil v době, kdy patřil králi Jiřímu z Poděbrad a byl přestavěn do dnešní podoby. Nejlépe se zachovala dvoupatrová budova jižního paláce s vysokou hranolovou věží.

Na okraji obce **Klášterec nad Orlicí** nalezneme gotický jednolodní kostel sv. Kříže, pocházející pravděpodobně z třetí čtvrtiny 13. století. Raritou je jihozápadní nároží, kde byly při opravě v padesátých letech 20. století objeveny malby s českými nápisy z druhé poloviny 15. století. Malby představují dva čerty, spíše čertíky, s ocasy a podivně tvarovanými rohy, tak trochu připomínajícími antény. Význam kreseb se zatím nikomu nepodařilo vysvětlit.

Město **Lanškroun** vzniklo asi ve druhé polovině 13. století. Původně gotický děkanský kostel sv. Václava je poprvé připomínán roku 1350. Sálový gotický chrám vyhořel v roce 1645, poté opravován a v roce 1653 byla přistavěna

Lanškroun, náměstí

Králíky, klášter

boční loď. Věž je až ze druhé poloviny 18. století. Celková oprava byla provedena v 19. století. Nelze nepřipomenout půvabnou barokní stavbu hřbitovního kostela sv. Anny. Byl postaven v letech 1700-05 a zaujme hlavně svou architekturou, za níž stojí významný stavitel a architekt Giovanni Pietro Tencalla, známý především výstavbou chrámu Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku u Olomouce.

Určitě vás zaujmou i některé ze zřícenin hradů na Orlickoústecku, jako například **Lanšperk**, vzniklý za Přemysla Otakara II., **Brandýs nad Orlicí,** známý pobytem J. A. Komenského ve dvacátých letech 17. století, či **Žampach**, který proslul jako sídlo rytíře Jana ze Smojna, zvaného Pancíř. Dnes z mocného hradu, poprvé písemně doloženého roku 1308, zůstaly zbytky hradeb a brány a z paláce pouze klenutý sklep.

Králíky jsou jedno z nejmladších měst Orlickoústecka, poprvé doloženo k roku 1577, ale s dlouholetou řezbářskou tradicí a slávou. Nedaleko od města, na vrchu původně nazývaném Lysá hora, byl na přelomu 17. a 18. století vystavěn klášter a barokní poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie.

Šumpersko a Jesenicko

V České republice je osm obcí jménem Staré Město, ale jenom jediné z nich je obklopeno věncem hor, a to **Staré Město pod Sněžníkem**. Přirozenou dominantou zdejšího kraje je Králický Sněžník (1424 m n. m.) se svými hřebeny, které se s nedalekými Jeseníky mohou směle měřit jak divokou a romantickou krásou, tak strmostí svých svahů i výškou svých jednotlivých vrcholů. Staré Město pod Sněžníkem se svým okolím je hodnoceno jako nejvhodnější oblast pro rekreaci v ještě zachovalých horských podmínkách.

Důležitým svědkem historie je Staroměstská pevnostní oblast. Zdejší naučná stezka nás provede kolem pěti nejdůležitějších objektů pohraničního opevnění z let 1937-38. V bezprostředním okolí Starého Města, na linii Hynčice pod Sušinou – Kutný vrch, v délce 26 km, se podařilo vystavět celkem 57 objektů lehkého opevnění vzor 37, tzv. řopíků a 6 objektů těžkého opevnění, které však byly dokončeny jen jako hrubé stavby.

Staré Město pod Sněžníkem

V obci **Branná** (do roku 1949 Kolštejn) vysoko nad údolím říčky Branné stojí na skalnatém ostrohu zbytky hradu **Kolštejn**. Jeho strategická poloha mu umožňovala střežit původní cestu vedoucí údolím z Moravy do Slezska. Od severu je hrad zakryt rozsáhlým objektem renesančního zámku. První zpráva o hradu je obsažena v listině z 3. května 1325. Významnou památkou obce je také pozdně renesanční farní kostel a fojtství.

Město **Jeseník** je díky své překrásné přírodní poloze nazývané „perlou Jesenicka". Soutok horských říček Staříče a Bělé tu kdysi vytvořil rozlehlá štěrkoviště bez lesního porostu a první osadníci, asi kolem r. 1260, začali městu říkat Frývaldov (frei vom Walde). Tento název město neslo až do roku 1947, kdy bylo přejmenováno na Jeseník. Zprvu tu vznikla ves a krátce potom i město, uváděné poprvé r. 1267. Rozmach těžby železné rudy, zlata a stříbra vynesl městu r. 1506 horní statut. Horní podnikání však ještě v 16. století skončilo a obyvatelé města se věnovali převážně plátenictví.

Vodní tvrz Jeseník stojí východně od náměstí, nedaleko říčky Bělé. V nejstarší fázi své existence měla tvrz podobu obytné věže o rozměrech 15 × 17 m a síle zdiva 1,9 m. Byla obehnána až trojitým příkopem. Na počátku 15. století byla věž zbořena a nahrazena patrovou obytnou budovou tvořící jižní stranu nově zbudovaného, téměř čtvercového areálu, obehnaného 8 m vysokou plášťovou zdí. Vstup vedl od severu padacím mostem přes okružní příkop. Dnešní kamenný most je stejně jako západní a východní křídlo tvrze pozdějšího data. V tvrzi se dnes nachází rozsáhlá výstava geologie a mineralogie Jesenicka.

Velké Losiny, zámek

Významnou dominantou **Velkých Losin** je krásný renesanční zámek s arkádami, freskami a sgrafity. Zámku vévodí osmiboká věž připomínající městskou strážní věž. Původní část zámku, dochovaná téměř v nezměněné podobě, je dokladem života šlechtických rodin 16. století. Interiéry zámku nesou známky několika slohů, od renesance až po klasicismus.

Ruční papírna ve Velkých Losinách se poprvé připomíná svou nejstarší známou průsvitkou již v roce 1596. Papír se zde vyrábí tradičním manufakturním postupem již páté století. V objektu této technické a kulturní památky je otevřeno muzeum papíru, vysvětlující vznik a vývoj papírenské výroby. Prohlídka muzejních expozic a části výrobních dílen je doprovázena odborným výkladem.

Šumperk byl založen ve 13. století jako správní centrum oblasti, kde se těžily drahé kovy. Postupně se však více rozvíjela řemesla, zejména textilní výroba. Město bylo královským majetkem, často však zastavovaným nejpřednějším šlechtickým rodům. Zažilo hrůzy třicetileté války, v roce 1669 zcela vyhořelo a deset let poté bylo poznamenáno čarodějnickými procesy, jimž padlo za oběť 25 lidí. Jednou z nejdůležitějších historických památek města je bývalý klášterní kostel Zvěstování Panny Marie z roku 1669, renesančně-gotický zámek Žerotínů a zbytky městských hradeb.

Asi dvacet kilometrů jižním směrem od Šumperka dominuje okolní krajině zámek **Úsov**. Původní gotický hrad, postavený ve stylu francouzského kastelu, náleží mezi nejstarší na Moravě. Pravděpodobně vznikl kolem polovi-

Bílá Voda

ny 13. století, zřejmě z příkazu některého z českých panovníků. V roce 1898 umístil Jan II. z Lichtenštejna do zámeckých interiérů lesnické a lovecké muzeum s bohatými sbírkami zvířeny z rozsáhlých lichtenštejnských panství a z loveckých výprav do Polska, Itálie, Afriky a Indie. Ve sbírkách úsovského zámku je přes 4000 kusů přírodnin, z toho na 700 kusů rohů a parohů lemujících zdi chodeb a zámecké schodiště. Úsovské lovecko-lesnické muzeum je ojedinělým historickým muzeem tohoto druhu ve střední Evropě.

Obec **Žulová** (do roku 1948 Frýdberk) se pyšní raritou – klasicistním kostelem sv. Josefa postaveným na místě původního hradu. V poslední třetině 16. století byl hrad renesančně přestavěn. Po dobytí a vyplenění Švédy roku 1639 však již jen chátral. Z původního hradu se dochovala válcová věž v čele hradu. V přízemí věže byla proražena vstupní předsíň kostela a na její koruně přibyla zvonice.

Zámek Jánský vrch nalezneme v **Javorníku** na severu Jesenického regionu. Dnešní impozantní podobu získal zámek až v 16. století, ale již od 13. století zde stával gotický hrad jako majetek svidnických knížat. Ti jej roku 1348 postoupili vratislavskému biskupovi. Hrad byl za husitských válek a v období po nich poškozen a na svou rekonstrukci musel čekat až do 16. století. V interiéru je možné nahlédnout na způsob života jeho majitelů od renesančního vybavení až po biedermeier a mimoto je v něm uložená ojedinělá sbírka dýmek a kuřáckých potřeb.

V regionu Jesenicka si na své přijdou i milovníci romantických zřícenin. Zájemce upozorňujeme na lokality, vzniklé pravděpodobně ve 13. století, z nichž každá je svým způsobem zajímavá. Hrady **Edelštejn, Kaltenštejn, Koberštejn a Leuchtenštejn** plnily strážní funkci a obrannou funkci na hranicích mezi Slezskem (Nisské knížectví) a Moravou (Opavsko).

Bílá Voda je malebnou obcí v nejsevernější části Jesenicka a současně i nejsevernější obec českého Slezska. První zmínky o původní osadě Wyssoka pocházejí již z konce 13. století. Obec Bílá Voda vznikla v místech někdejší osady až v roce 1532. Největšího rozmachu dosáhla v dobách, kdy patřila do panství Lichtenštejnů. Za jejich panování byl na konci 17. století na západním okraji vsi postaven barokní zámek a na protilehlém východním konci vsi ve 20. letech 18. století rozsáhlý barokní klášterní komplex. Klášter patřil řádu piaristů, kteří se věnovali vzdělávání mládeže. Proto bylo součástí komplexu i gymnázium, které zahájilo výuku v roce 1727. Zajímavostí je i nepřirozené vedení statní hranice v okolí Bílé Vody. Je výsledkem dohody císařovny Marie Terezie a pruského krále Fridricha II. z roku 1742. Původně byla chápána jako provizorium, které se změní, ale nakonec se hranice udržela až do současnosti.

3.4 Technické památky

V každé rodině nebo skupině turistů se dozajista vyskytne někdo, kdo má raději technické památky než historické stavby. Nabízíme tedy i jim alespoň několik zajímavých míst.

Vodní mlýn v Cidlině Peklovsi se zachovanými částmi mlýnského složení. Vlastní budova mlýna je roubená ozdobně vyřezávaná patrová stavba s jednoduchou pavláčkou.

Zámecký pivovar v Dětenicích z roku 1790 se „středověkou" krčmou.

Na místě původního hradu a zámku při labském rameni v Hostinném se nachází **papírna „Pražský labský mlýn"** z roku 1835. Byl zde umístěn druhý nejstarší papírenský stroj v Čechách.

Komplex dolů v okolí Žacléře

Šachta „Kovárna“ se štolami Barbora a Prokop se nachází v Obřím dole v katastru Pece pod Sněžkou ve výšce 1054 m n. m. První záznamy o zdejší těžbě jsou z roku 1534 a těžilo se zde až do roku 1864.

Komplex dolů v okolí Žacléře zahrnuje doly Jan Šverma, hlubinné doly Jan, Františka a Jiří.

Labská přehrada Špindlerův Mlýn z let 1910-14. Zájemcům o prohlídku doporučujeme nejenom prohlídku hráze, ale i dny otevřených dveří, kdy Povodí Labe zpřístupňuje i „podzemí“ hráze. A určitě doporučujeme návštěvu jedné z nejkrásnějších přehradních hrází **„Les Království“** na Labi nedaleko Dvora Králové nad Labem.

Dvůr Králové, Les Království

Mlýn **Dřevíček** nedaleko Velkého Dřevíče s funkčním mlýnským zařízením a velkou chlebovou pecí, ve které pečou báječné koláče.

Mosty na Labi v Hradci Králové a **elektrárna „Hučák" v Hradci Králové**. V secesní budově elektrárny z roku 1930 nabízí ČEZ prohlídky spojené s instruktážní projekcí.

Krytý věšadlový most v **Pekle nad Zdobnicí** z roku 1840 také stojí za prohlídku.

Mandl a vodní mlýn v Babiččině údolí v Ratibořicích.

Skanzen v Krňovicích u Třebechovic pod Orebem se zachovalými stavbami a technickými památkami včetně mlýna.

Peklo nad Zdobnicí, věšadlový most

Vamberk, **silniční most přes Zdobnici** osazený sochami světců z dílny vysokomýtského sochaře Harnacha z roku 1864.

Opatovický kanál – umělá vodní cesta vybudovaná na přelomu 15. a 16. století.

Vodní hamr ve Svobodných Hamrech nedaleko Hlinska aneb jak naši předkové využívali sílu vody ke zpracování železa.

Údolní přehradní nádrž **Pařížov** na řece Doubravě, další ze stavebně krásných přehrad, vystavěná v letech 1908-13.

Stachelberg, Trutnov Babí

Hanička, Rokytnice v Orlických horách

Bouda, Těchonín

Mladějovská úzkorozchodná železnice vybudovaná v letech 1919-24, dnes zrekonstruovaná v délce 11 km.

Muzeum starých strojů a technologií v Žamberku, největší soukromá sbírka parních strojů v České republice, představuje funkční parní stroje, vnitrozávodní úzkorozchodnou železnici, expozici strojírenství a mnoho dalšího, včetně expozice motorismu.

Pohraniční pevnosti např.: Stachelberg, Dobrošov, Skutina, Hanička, Bouda, Adam, Cihelna a jejich podpůrné soustavy menších opevnění – svědkové zrady v roce 1938.

3.5 Zajímavá muzea

Adršpach – historie horolezectví

Police nad Metují – muzeum stavebnice Merkur, muzeum papírových modelů

Česká Skalice – Barunčina škola

Hořice – galerie plastik – vrch Gothard

Chlum u Hradce Králové – památník bitvy 1866

Kouzlo apatyky Kuks – farmaceutické sbírky, včetně rohu „jednorožce“

Muzeum betlémů Třebechovice pod Orebem – Proboštův mechanický betlém

Muzeum krajky Vamberk

Muzeum hraček Litomyšl

Muzeum řemesel – areál Nového dvora Letohrad – největší muzeum řemesel v republice

Česká Skalice, Barunčina škola

Naše „putování“ po krásách česko-polského příhraničí končí. Víme, že jsme vám nemohli sdělit všechny informace, které byste k poznání všech kouzelných míst potřebovali, ale teď už záleží jen na vás. Vydejte se na skutečné cesty za poznáním a pokochejte se krásou našeho Euroregionu Glacensis. Tak tedy šťastnou cestu a zdrávi došli.

Adršpach, zámek

Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Glacensis
Ul. Łukasiewicza 4a/2
57-300 Kłodzko
Tel.: +48 74 867 71 30
Fax: +48 74 867 91 66
e-mail: biuro@eg.ng.pl
http://www.euroregion-glacensis.ng.pl

Euroregion Pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis
Panská 1492
516 01 Rychnov nad Kněžnou
Tel.: +420 494 531 054
e-mail: info@euro-glacensis.cz
http://www.euro-glacensis.cz

Texty:
2BA Agnieszka Nowak, ul. Podzamcze B 10/17, 48-300 Nysa
PaedDr. Mgr. Josef Lukášek

Fotografie:
Poskytnuté členy Euroregionu Glacensis, Lubomír Imlauf, archiv KHK
Archiv Sdružení polských obcí Euroregionu Glacensis
Archiv Euroregionu Pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis
Kłodzko fot. Marlena Solska

DTP, design obalu, korektury, tisk a vazba:
Grafpol Agnieszka Blicharz-Krupińska
ul. Żmudzka 21, 51-354 Wrocław, tel. 507-096-545
www.argrafpol.pl, mail: argrafpol@argrafpol.pl

Kłodzko 2019

ISBN 978-83-64423-95-6

Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Glacensis
Ul. Łukasiewicza 4a/2
57-300 Kłodzko
Tel.: +48 74 867 71 30
Fax: +48 74 867 91 66
e-mail: biuro@eg.ng.pl
http://www.euroregion-glacensis.ng.pl

Euroregion Pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis
Panská 1492
516 01 Rychnov nad Kněžnou
Tel.: +420 494 531 054
e-mail: info@euro-glacensis.cz
http://www.euro-glacensis.cz

ISBN 978-83-64423-95-6